

Türkiye’de Yerli ve Suriyeli Kadınlar Arasında Hemcins Rekabeti

Intrasexual Competition Between Syrian and Local Women in Turkey

Araştırma Makalesi – Research Article

Muhsin SOYUDOĞAN

Gaziantep Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
soyudogan@gmail.com, ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0001-8492-2632

Öz

Türkiye’deki Suriyeliler üzerine yapılmış birçok çalışma, Suriyeli kadınların çok fazla süslendiklerine, bu alışkanlığın altında da onların yerli erkekleri elde etme isteği olduğuna dair yaygın bir tepkinin olduğunu ortaya koysa da konuyu özel olarak ele alan bir çalışma henüz verilmiş değildir. Makale, konuyu tartışmaya açmakla bu boşluğu bir nebze doldurma gayretindedir. Çalışmada konu, biyolojik ve psikolojik boyutuyla çokça tartışılmasına rağmen, sosyoloji, antropoloji ve feminist çalışmalarda pek fazla ilgi gösterilmeyen “cinsel rekabet” boyutuyla ele alınmaktadır. Çalışmanın üç amacı bulunmaktadır: Birincisi, olguya sosyolojik bir çerçeve çizmektir. Darwin’in “cinsel seçim” kuramının bir parçası olan “cinsel rekabet”, daha ziyade birçok canlı türünde ortak olan bazı davranışları tanımlamak için kullanıldığından insana özgü (sosyolojik) boyutu geri planda kalmıştır. Her ne kadar birçok canlı türünde cinsel rekabette fizyolojik olarak güçlü olmak ya da karşı cinsin dikkatini çezebedecek bazı biyolojik vasıflara sahip olmak önemli bir avantaj sağlasa da insanlar bunların yerine ikame eden para, prestij, mevki gibi daha birçok araca sahiptir. Bu anlamda konu, Pierre Bourdieu’nun “sermaye” ve onun tamamlayıcısı olarak Catherine Hakim’in “erotik sermaye” kavramlaştırması üzerinden ele alınmaktadır. Biyoloji-merkezli bakışın diğer önemli bir sorunu da cinsel rekabeti daha çok erkekle özdeşleştirmesidir. Bu özdeşliğin bir nedeni de kadınlar arası rekabetin çoğunlukla, pasif ve iffetli kadını makbul sayan ataerkil kodlarla ciddi bir çelişkiye girmeyecek şekilde verilmesidir. Bu noktayı açıklamak için konu James Scott’un “pasif direniş” fikri bağlamında tartışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bir amacı ise, olguya dair feminist suskunluğu tartışmaya açmaktır. Bu noktada, tarihsel olarak inşa edilen ataerkilliğin cinsel anlamda kadın özneliğini yadsıması eğiliminin söz konusu suskunluk üzerindeki rolü sorgulanmaktadır. Üçüncü olarak da cinsel rekabetin yaşanma biçimine dönük kültürel farklılıkları ortaya koymaktır. Böylelikle, genelde Suriyeli kadının suçlanması üzerinden algılanan yerli kadın mağduriyetinin altındaki sosyo-tarihsel arka planın anlaşılmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: cinsel rekabet, Suriyeli kadınlar, erotik sermaye, sermayenin kurtarıcı işlevi, sermayenin tatmin işlevi

Abstract

Although many studies on Syrians in Turkey reveal a widespread reaction to Syrian women overly adorning themselves, and it is believed that this habit is due to their desire to acquire local men, none has specifically addressed the issue. The article tries to fill this gap to some extent by putting the subject under discussion. In the study, the subject is handled with the dimension of "sexual competition," which is discussed widely with its biological and psychological dimensions but not so much drawn attention in sociology, anthropology, and feminist studies. As a part of Darwin's theory of "sexual selection," "sexual competition" has been used to describe certain behaviors common to many living species, so its human (sociological) dimension has remained in the background. Although in many living species, to be physiologically strong or to own some biological traits attracting the opposite sex yield an essential advantage in sexual competition, humans have many other tools such as money, prestige, and status that compensate them. To this end, the subject is discussed through Pierre Bourdieu's conceptualization of "capital" and its complement, "erotic capital," proposed by Catherine Hakim. Another significant problem of the biocentric view is that it identifies sexual competition almost exclusively with men. One reason for this identification is that the competition between women is often presented in a way that does not conflict with the patriarchal codes that regard passive and chaste women as *persona grata*. To explain this point, the subject is discussed in the context of James Scott's idea of "passive resistance." A second aim of the study is to open the feminist silence about the phenomenon up for discussion. At this point, is questioned the role of the historically constructed patriarchal tendency ignoring female subjectivity in terms of sexuality in this silence. Thirdly, it is to reveal the cultural differences in how sexual competition is experienced. Thus, it aims to understand the socio-historical background underlying the victimization of local women, which is generally perceived through the accusation of Syrian women.

Keywords: sexual competition, Syrian women, erotic capital, the saving function of capital, the satisfying function of capital

Giriş*

Herhangi bir okyanus yoktur ki cinsel işlevden daha büyük olsun. Varlığını görmezden gelmemizin daha iyi olacağına, maddi kökenlerini anlamaya çaba harcamamız gerektiğine ve de yeterince görmezden gelip cinsel etkinlik seline, yeni yasalar, daha ağır cezalar, daha fazla bildiri ve daha büyük hoşgörüsüzlüklerle, paspas çekersek sonunda gerçeği ortadan kaldırdığımızı inananlar var.¹

Bundan beş yıl önce, yirmi hanelik küçük bir köyde evli bir kadın güpegündüz aniden ortadan kaybolmuş; aramaya katılan ahali, gecenin bir vaktine kadar köyün etrafındaki oyuklardan uçurumlara kadar bakılmadık izbe bir yer bırakmamışlardı. Derken, kadının evli bir erkekle kaçtığı ortaya çıkmış; bunun üzerine, birkaç akrabasını da yanlarına alarak söz konusu iki firarinin ardına düşen kadının kocası, maceralı geçen bir takipten sonra nihayet köye dönmüştü.² O sırada köyde olduğum için çocukluk arkadaşım olan bu adama bir moral ziyaretine gitmiştim. Bir yas yerini andıran odada nerdeyse köyün belli bir yaşın üzerindeki tüm erkekleri toplanmış; ara sıra söze katılan bir iki kişi dışında, bir tek o konuşuyordu. O konuşmada dikkatimi çeken en önemli detay arkadaşın, kaçırılma olayında kullanılan arabanın belli bir yerinde gizlenmiş halde bulduklarını iddia ettiği muska oldu. Şöyle diyordu: “Arabada bir muska bulduk. [Yüzünü buruşturarak] Tüh! Allah belanı versin! Nasıl pis kokuyor. Sidik gibi... Artık ne yapmışsa, tutsun diye...”

Kadının, kendisiyle kaçtığı kişi köyün imamıydı. Kadının kocası belli ki cemaati, imamın muskayla karısının aklını başından aldığına ikna etmeye çalışıyordu. Bu muska hikâyesi, cinsel rekabette hüsrana uğramış, özsaygısını korumak adına, kaybedişini kendi dışında bir faktöre bağlamak zorunda olan bir erkeğin, belki de sığınabileceği yegâne güvenli limandı. Çünkü muska, aslında rekabetin hileli olduğu gibi bir anlamla donatılmıştı. Zaten kendisi sıradan bir köylü olarak, “kara büyü gibi olağanüstü bir güce sahip olan birisiyle nasıl baş edebilirdi ki?” Tiksinerek bahsettiği, muskaya sinmiş o pis koku, muhtemelen yapılan işin nasıl şeytani olduğuna dair bilinç altındaki bir düşüncenin yansımasıydı.

“Mağdur” olan bu kişinin karısını suçlama gibi bir seçeneği de vardı aslında. Ama o, muska hikâyesine sarılmakla, karısının masumiyetini savunmayı tercih etmişti. Aklından tam olarak neler geçtiğini bilemeyiz. Belki, eşinin masumiyetine inanmadığı halde çocukları için bir şeyleri bastırıyordu; belki, bir gün karısı üzerinden kendisine yöneltilebilecek bir hakaretin önünü almak istiyordu; belki de gerçekten karısına olan inancı tamdı ve onu her şeye rağmen seviyordu. Rakibine küfürler ediyor, eline geçerse onu mahvetme arzusunu dillendiriyor; ama ilginç bir şekilde, konuşmanın hiçbir yerinde karısının adını anmadığı gibi, masum olduğunu düşünmesine rağmen, karısı için, “eşim, kadıncağız, bizimkisi” gibi en ufak bir çağrışım da dahi bulunmuyordu. Kadın, bu fiilde aktif bir özne değil, sadece “yanlış bir eylemin kurbanıydı.” En azından kadını savunanların diğer insanlardan inanmalarını bekledikleri argüman buydu. Bu yüzden de köyün muhtarı, kadının savcılıktaki ifadesini, eline ulaşıp ulaşmaz, tereddüt etmeden yırtıp atmış; kadının öznelliğinin gerçekliği (itirafları) öylece fısıltılar arasına gömülmüştü. Diğer bir deyişle bu olayda kadını savunmak, kadının cinselliğini, arzusunu daha da önemlisi kendisini zorunlu olarak yok saymayı gerektirmişti.

Bu olay, feminist duyarlılığın belli durumlarda karşı karşıya kalabileceği kadını ya da kadınlığı savunmak gibi bir ikileme de işaret etmektedir. Danışmanı olduğum öğrencilerimden birisi örneğin, yüksek lisans tezi için yaptığı araştırmada, Suriyeli göçmen kadınlarla yerli kadınlar arasındaki rekabetçi olarak adlandırılabilir bir çatışmaya dair bazı bulgularının, kadın dayanışmasına aykırı olduğu gerekçesiyle, tezinde yer almasına ilk etapta karşı çıkmıştı. Daha sonra olgunun rekabet

* Değerli zamanlarını ayırıp bu yazıyı okuyan Müjgan Güneş ve Ümran Açıkgöz’e, makaleye hakemlik eden değerli meslektaşlarıma ve makalenin editörlüğünü üstlenen Sayın Prof. Dr. Cevdet Yılmaz’a ve Arş. Gör. Yunus Pekyollu’ya katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

¹ Kinsey, Pomeroy, & Martin 1953, 10.

² Bu olayla ilgili haber için bkz. *Yeniantepe Gazetesi* (01.06.2017). Gaziantep’te imam eşinin arkadaşıyla kaçtı. <https://www.yeniantepe.com/haber/1144/gaziantep-te-imam-esinin-arkadasiyla-kacti.html>

olarak kavramsallaştırılması hususunda fikrine başvurduğum, kendini feminist olarak konumlandıran bir meslektaşım da bir çırpıda şu minvalde bir çekince dile getirmişti: “Rekabet... Sanki kadınlar erkekler için birbiriyle çatışıyor gibi bir anlama gelmiyor mu?” Erkek üzerine rekabetin kadınların fitratına aykırı olduğu gibi bir ima yoksa şayet, bu uyarı iki türlü okumaya açıktır: Birincisi, böyle bir tespit, kadınların zaten yeterince ikincilleştiği bir toplumda onların konumunu daha da kırılğan bir hale getirmekten başka bir işe yaramazdı. İkincisi, ekonomik, psikolojik, kültürel birçok zorunlu faktör dururken, iki kadın grubu arasındaki çatışmalı durumu cinsel rekabet üzerinden okumak, doğru olmazdı. Hangi saikle hareket ederse etsin, her hâlükârda, söz konusu cinsellik olunca kadının öznelliğinin göz ardı edilmesi makul bir yol olarak önerilmişti. Bu uyarıdan hareketle bu çalışma, bir taraftan, Suriyeli göçmen kadınlarla yerli kadınlar arasındaki çelişkileri irdeleyerek bu çatışmalı durumun cinsel rekabet üzerinden anlaşılıp anlaşılmayacağını sorunsallaştırırken; diğer taraftan, kadının korunması amacıyla cinsellik anlamında kadın öznelliğini yadsımanın kadınlığa dair ataerkil kalıpların altını mı oyduğunu, yoksa onları yeniden mi ürettiğini tartışmaya açmak niyetindedir.

Çalışmanın hareket noktası, 2020 yılında Gaziantep’te Suriyeli mültecilerle yerli hane halkını temsilen 2.280 Suriyeli ve 2.258 Gaziantep’li olmak üzere iki ayrı örneklem grubuna dönük gerçekleştirdiğimiz bir tarama araştırmasında ortaya çıkan kadınlar arası gerilime dönük bulgulara dayanmaktadır.³ Söz konusu bulgular, Türkiye’nin farklı bölgelerinde gerçekleştirilmiş çeşitli nitel çalışmaların paralel bulguları ışığında yorumlanmaktadır. Tersinden söylersek, daha önce çeşitli nitel araştırmalarda ortaya çıkan yerli ve Suriyeli kadınlar arasındaki gerilimlere dönük bulgular, daha geniş bir örneklem grubuna dönük gerçekleştirdiğimiz nicel bir araştırma tarafından desteklenmektedir. İşte bu makale, söz konusu araştırmaların bulgularına yansıyan bu gerilimleri *hemcinsler arası rekabet* (ya da sadece *cinsel rekabet*) kavramlaştırması altında tartışmaya çalışacaktır.

“Total Bir Kurum” Olarak Ataerkillik: Kadın Cinselliğini Kurgulamak

Bilinen en eski epik hikâye olan *Gilgamiş Destanı*⁴ okunduğunda, kadına dair şöyle bir izlenim ortaya çıkar: Kadın tarihin mahremidir; kutsal ya da şeytani değilse, anonimdir. O yüzden tüm makbul kadınlar erkeklerle olan bağları üzerinden, onların eşleri, anneleri, cariyeleri, ya da kızları olarak, zikredilirken; ismini bildiğimiz, ama kimin nesi olduğunu bilmediğimiz, tek kadın (kutsal anne/tanrıça olmayan) *Şamhat* adlı bir fahişedir. Misyonu, hiç kimsenin yanına yaklaşmaya dahi cesaret edemediği, nerdeyse tanrısal bir güce sahip vahşi bir erkeği (*Enkidu*) kralları *Gilgamiş* için ehlileştirme olan bu kadın, verilen görevi hiç zorlanmadan, sadece bedenini/cinselliğini kullanarak yerine getirir. Bu hikâye, kadın cinselliğine dair bilindik bir bakışın temelini oluşturur: Kadın, erkek için ama aynı zamanda ona karşı yaratılmıştır. Çünkü erkeğin arzuladığı kadın bedeni/cinselliği aynı zamanda “onu yoldan çıkarmak için en güçlü silahtır.” Tarih, erkek için bu minvaldeki uyarılarla doludur. Öyle ki, kadın cinselliği, erkeği (*Adem*) tüm hazların en yüksek mertebesine karşılık gelen cennete yeğlettirebilecek kadar güçlüdür. Bu yüzden de kadın, tüm kötülükleri içinde taşıyan bir kutu (*Pandora*) gibidir. Bu konuda ihtiyatsız davranan erkek, kendisi için yaratılan kadın cinselliğinin onun aleyhine olmasından kurtulamayacaktır. Antik Yunan filozofları örneğin, akıldan uzaklaşmaya yol açmakla cinselliğin, erkeğin en önemli erdemlerinden biri olan bilgi arayışını sekteye

³ CARE International, IOM ve Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğü tarafından desteklenen bu araştırma, Prof. Dr. Mehmet Nuri Gültekin’in yürütücülüğünde Mesut Yücebaş, Muhsin Soyudoğan, Reyhan Atasü Topçuoğlu, Mustafa Doğanoglu, Şenay Leyla Kuzu, Sinan Tankut Gülhan, Atik Aslan, Nur İncetahtacı, Aysen Utanır, Çağrı Aslan, Harun Cengiz Karayakupoglu, Murat Kaya, Ümrân Açıkgöz ve İbrahim Özhazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci 22 Haziran – 13 Temmuz 2020 tarihleri arasında Gaziantep merkez Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerine bağlı 300 mahallenin 174’ünde gerçekleştirildi. İki grup arasındaki ilişkilere öncelik verildiği için mahalle seçiminde Suriyeli nüfusun yoğunluğu temel alınmış; her mahallede yaklaşık olarak aynı sayıda yerli ve Suriyeli haneye ulaşılmıştır. Resmi verilere göre, araştırma döneminde Şahinbey ilçesinde 31.626; ve Şehitkamil ilçesinde 12.401 Suriyeli hane bulunmaktadır. Buna göre, mülteci Suriyeli hanelerin %5 gibi bir oranıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma çerçevesinde komşuluk ilişkilerinden, hane halkının ekonomik durumuna; eğitimden, KOVİD 19 etkilerine kadar geniş bir yelpazede bulgular elde edilmiştir. Bulgular *Gaziantep Monitörü 2020* adıyla 3. Cilt olarak yayımlanmıştır. Bkz. Gültekin vd. 2021. Desteklerinden dolayı yukarıda zikredilen kurumlara ve araştırmanın yürütülmesine ve bulguların analizine katkı sunan meslektaşlarıma müteşekkirim.

⁴ Anonim 2000.

vrabileceğini savunuyorlardı.⁵ Tüm bu uyarılar cinselliği, en azından kadınınkini, dışlayan Platonik bağların ya da aşkın daha esaslı olduğu gibi bir fikri besler.

Bu söylem aynı zamanda, açık ya da örtük olarak kadının, pasif (utangaç) olmasına, cinselliğini bastırmasına (iffetli olma) dönük bir uyarı da içerir. *Pyramus ile Thisbe*'den, *Ferhat ile Şirin'e*, *Romeo ile Juliet*'ten, *Liang Shanbo ile Zhu Yingtai*'ye, hemen hemen tüm toplumlarda var olan romantik hikâyelerin nerdeyse tümü, cinselliği, aşkın saflığını bozan kirletici bir unsur olarak görmekle bu söyleme aracılık ederler. Bu hikâyelerde cinsellikle aşk arasındaki ilişki tümünden reddedilmese de cinsellik aşka dair ne bir amaç ne de bir araç olarak vardır. Cinsellik olsa olsa aşkın doğal bir sonucu olarak muhtemeldir. Zaten aşıklar kavuşamadığı için de cinselliğin aşkı kirletmesi de pek olası olamaz. Dolayısıyla, toplum nazarında meşru bir statü olan evlilikle neticelenmediği sürece, ilişkinin cinsellik içermesi fikri reddedilir. Bu hikâyelerde kadın arzulan-pasif, erkek ise arzulan-aktif olarak kurgulandığından, bu hikâyelerin içine gömülü ataerkil ideoloji, meşru bir zemin olmadığı müddetçe söz konusu kirletmeye karşı koyma, cinsel arzusunu bastırma sorumluluğunu esas olarak kadına yükler. Ataerkilliğin kadından bu yönlü beklentileri Perikles'in uzun süren Peloponez Savaşı'nda eşini kaybeden kadınlara verdiği şu öğütte ete kemiğe bürünür: "Büyük erdeminiz, fitratınızda olan zayıflıktan daha fazla zayıflık göstermemek; ister övgü ister yergi amacıyla olsun, erkeklerin [insanların] hakkınızda konuşmasına mahal vermemektir" (Thucydides, 2009, s. 96). Mesaj oldukça nettir: Makbul kadın, bir erkeğe ihtiyacı olduğunu belli etmeyen iffetli kadındır.⁶ Bu nutuk, demagog bir siyasetçinin bir meydanda aklına öylesine gelen bir fikir olmasının ötesinde; kralları Gılgamış'ı tanrılarına şikâyet eden o dul kadınlara birkaç bin yıl sonra yapılan bir uyarı gibidir adeta. Ataerkilliğin belki de daha en baştan itibaren üstüne inşa olduğu bu söylemin, "Antik dünyanın hâkim kadın görüşünü" yansıttığı fikrine katılmamak mümkün değildir.⁷

Antik dünyada cinsel anlamda aktif kadın nerdeyse görünmezdir. Bu durumun birkaç istisnasından biri kutsal aşktır. Çünkü, cinsel arzuları olan kadın çoğunlukla ancak aşk tanrıçaları üzerinden kamusal alanda görünür olabilirdi. İnanna'ya (İştâr) eşi Dumuzi'ye rağmen Gılgamış'a aşk teklif ettiren; eşi olduğu halde Afrodit'in başkalarıyla da aşk yaşamasını olanaklı kılan bu tanrısal yönleridir. İbrahimi tek tanrılı dinler üzerinden bir Mısırlı asilzade kadının (Züleyha), kocasına rağmen bir erkeğe âşık olmasını biliyor oluşumuzun, onu anlayışla karşılıyor oluşumuzun tek nedeni o erkeğin bir peygamber (Yusuf) oluşudur. Ya da Eski Ahit'te *Neşideler Neşidesi* gibi kadın erotizmini oldukça büyük bir açıklıkla konu edinen bir bölümün olması, onun Kral/Peygamber Süleyman'a ithaf edilmiş olmasıyla alakalıdır. Yoksa İbrahimi tek tanrılı dinler, kadının cinsel anlamda özne oluşu karşısında oldukça katı bir tutuma sahiptir.⁸

Diğer bir istisna, erkek hazzını temel alan pornografik betimlerdir. Çok yüksek ihtimalle sözlü kültürde cinsel içerikli fıkralar, kadın cinselliğinin abartıldığı hikâyeler hep var olmuştur. Günümüze kadar ulaşmış bu tür anlatılardaki kadının aktif olduğu, cinsel arzularının erkekten daha güçlü olduğu gibi temalar, bir taraftan kadının şeytaniliğini yeniden üretirken, bir taraftan da erkek hazzını kamçılayan mizahi-pornografik birer unsur olarak işlev görürler.⁹ Bu, ataerkilliğin içine düştüğü bir ikileme işaret eder. Çünkü erkeğe ait bir çeşit özel mülkiyet olarak kadının, sahibine (babası, erkek kardeşi ya da kocası) koşulsuz bağlı (pasif, utangaç) olması beklenirken, pohpohlanan erkekliğin,

⁵ Wiesner-Hanks 2011, 199.

⁶ Antik Yunanistan'da fahişe ya da köle değilse, kadının, temel görevi çocuk doğurmak ve yetiştirmek, ev işlerini çekip çevirmek olan evinin hanımı olması beklenirdi. Bu şekilde algılanan iffetli kadının kamusal alanda veyahut eşlerinin yakınlarında görülmeleri hoş karşılanmazdı. O yüzden de Yunanlılar, Etrüsk (Romalı) kadınların eşleriyle aynı koltukta oturup birlikte yemek yemelerini kaba ve iffetsizlik olarak kabul ediyorlardı (Kishlansky, Geary, & O'Brien 2008, 106). Roma büyük bir güce dönüştükçe var olan entelektüel boşluğu Yunan düşüncesini doldürmüştü. Kadın artık daha görünmez olmuştu. Moses I. Finley (2002, 147-148), Roma tarihinde son döneme kadar bilinen kadınların neredeyse tamamının Romalı olmadığını, kadının kendine ait bir özel isminin dahi olmadığını, kadının "cinsel değerlerin çifte-standardının kurbanı" oluşu bakımından Victoria dönemi kadınıyla eşdeğer olduğunu altını çizer.

⁷ Pantel 2005, 24.

⁸ Berktaş 2012.

⁹ Sadece bu hikâyelerde değil, Sanat Tarihi üzerine çalışan araştırmacılar, yağlı boya tablolarında kadının pasif, erkeğin aktif olarak yansıtıldığını; nü resimlerindeki kadın temsillerini erkeğin cinsel hazzının belirlediğinin altını çizmektedirler (Brown 2004, 16-17).

kadını cinsel hazzı kamçılayan bir unsur (şuh) olarak görme isteği hep var olmuştur.¹⁰ Ataerkilliğin bu ikileme bulduğu çözüm, temel görevi doğurmak olan iffetli kadına karşılık, görevi cinsel haz vermek olan, *hetaira* gibi bir fahişeyi veyahut cariyeye gibi bir köleyi erkeğe hak saymasıdır. Bu ikilemin her iki tarafının da kadının aleyhine bir durum içerdiğine kuşku yoktur.

Son olarak, erkek-kadın cinsel farklılığının anlaşılması gayreti de diğer bir istisna teşkil etmektedir. Henüz bilimsel yöntem ve tekniklerin tam olarak gelişmediği dönemlerde bir şeyi “akla yatkınlık”la açıklama ya da “akla yatkın” hale getirme, kadın cinselliğini erkek egemen bakış doğrultusunda tanımlar. Örneğin, eski Hindistan’da *Kama* düşüncesi doğrultusunda hazırlanan cinsel rehberlerin kadını doğuştan doyumsuz ve aşırı seks düşkünü (nemfomanyak) olarak tanımlaması, esas olarak erkeğin kadın cinselliği üzerinde kontrol geliştirmesini meşrulaştırırken,¹¹ kadının cinsel ilişkiye istemsiz olmasının altını da oyar ve “bugün tecavüz mantalitesi dediğimiz şeyi empoze eder.”¹² Benzer bir şekilde, Parmenides, Platon, Aristoteles gibi Yunan filozofları kadın-erkek farklılığını sıcak-soğuk, katı-yumuşak, ya da ıslak-kuru gibi karşıt ikilikler üzerinden açıklamakla, esasında kadının farklılığını onun ikincil konumunun bir izahatı olarak ele alırlar. Çünkü bu karşıt sıfat çiftleri toplum nazarında her zaman hiyerarşik birer konuma karşılık gelirken, daha aşağı konuma sahip sıfatlar daima kadına atfedilir.¹³ Bu bakış, daha sonra Müslüman Arap bilginler tarafından kabul görmüş ve geliştirilmiştir. Açıklamaların çoğu oldukça gerçek dışıdır ve kadının erkeğin eksik hali olduğu fikrini yeniden üretir. Ama yine de buna dönük merak, nihayetinde tıp ve biyoloji alanındaki araştırmalara kapı aralamıştır. Foucault’nun *Scientia Sexualis* dediği cinselliğin bilgisinin gelişimi,¹⁴ Katoliklikteki günah çıkarma ritüelinden evvel bu meraktan doğmuştur.

Kadın cinselliğinin doğasının anlaşılmasına dönük belki de en önemli bilimsel katkı, Darwin’in *doğal seçim* teorisinin tamamlayıcısı olarak ortaya attığı *cinsel seçim* fikri oldu. Bu fikrin çıkış noktası, adaptasyon için kullanışlı olmayan organların körelmesi ya da ona sahip türün yok olması gerektiğini öngören doğal seçim süreciyle bağdaşmayan bazı örneklerle içinde insanın da olduğu bazı canlı türlerinde görülen eşey ayrılığının (*sexual dimorphism*) nasıl açıklanacağıyla ilgiliydi. Örneğin, tavus kuşunun hareketini kısıtlayıp onu daha kolay bir av haline getirebilecek devasa uzunluktaki kuyruğunun ne gibi bir gereği olabilirdi? Darwin, bazı hayvan türlerinin erkeklerinde olmasına rağmen dişilerinde olmayan süslü tüylerin dişiyi çiftleşmek için ikna etmeye yaradığını, bazı diğer uzuvların ise erkeklerin dişiyi için rekabet ederken silah vazifesi gördüğünü keşfetti. Böylece cinsel davranış anlamında erkeği *mücadele eden*, dişiyi ise *seçen* şeklinde tanımladı.¹⁵ Bu yaklaşım, tarihsel olarak kadına biçilen pasif olma rolünü tam olarak sarsmamıştı belki; ama yine de kadının eş seçimi fikri yoğun bir tepki çekmişti.¹⁶

Cinselliğe dair ikinci bir kulvarı da Sigmund Freud psikanalizde açmıştı. Freud’un 1890’lı yıllardan itibaren otuz yıl boyunca cinsellik üzerine yazdığı yazılar hem kadın cinselliğinin tartışılması yönünden hem de kadın cinselliğine dönük kimi algıların sarsılması bakımından devrimseldir. Örneğin, histerik kadını ahlaki değerlerine uymadığı için reddettiği cinsel arzularının kurbanı saymakla, kadına kültürel olarak biçilen pasifliğin doğal sayılması şöyle dursun, kadın psikolojisi üzerindeki tahribatını ifşa ediyordu. Diğer taraftan, cinselliğin temelinde üreme dürtüsünün değil, hazzın olduğunu ve de hem kadında hem de erkekte çocukluk evresinden itibaren var olduğunu ortaya koymakla, cinsel anlamda kadın özneliğini kötü olmakla özdeşleştiren kalıbı sarsıyordu.¹⁷ Kısaca Freud’un bulguları, normal olanın iffetli olmak (cinselliğini bastıran) değil, cinsel arzularını yaşayabilmek ve yaşadıklarından dolayı suçluluk duymamak olduğunu; cinsel arzusunun varlığının

¹⁰ Bu çelişkili durumu Bourdieu (2015, 89) şu şekilde anlatır: “...[Kadınlar] aynı anda hem hoşla gitmek ve cezbetmek için ellerinden geleni yapmaya, hem de eril bakışın yargısına bu şekilde peşinen boyun eğmenin uyandırma ihtimali taşıdığı baştan çıkarma manevralarına karşı koymaya davet edilirler.”

¹¹ Shah, 2009, 58. Benzer bir meşrulaştırma, kadının erkekten dokuz ya da doksan dokuz kat daha şehvet düşkünü olduğunu belirten İslam düşünürleri için de iddia edilebilir (Myrne 2020, 58-68).

¹² Anonim, 2002, xxx.

¹³ Heritier, Perrot, Agacinski, & Bacharan 2014; Schmidt, 1989.

¹⁴ Foucault 1978.

¹⁵ Darwin, 1871/1981.

¹⁶ Andersson 1994, 17-18.

¹⁷ Appignanesi & Forrester 1992, 397-406; Arat 1993, 12-13.

kadının kötü (histerik, hafifmeşrep, yosma), bundan yoksunluğun ise iyi (iffetli) olmasının ölçütü olamayacağını göstermişti.

Gerek Darwin'in gerekse de Freud'un ortaya koyduğu fikirler ilk etapta kimi entelektüel cenahta belli bir tartışma yaratmışsa da gündelik hayatın ataerkil kalıpların direncini kırmaktan uzaktı. Diğer bir deyişle cinsellik, bilhassa da kadın cinselliği önemli oranda tabu olmaya devam etti. Bununla ilgili ilginç bir örnek, kendisi bir Antropolog olan Raymond Firth'in *We, the Tikopia* adlı kitabının bir incelemesini yapan Daryll Forde'un kitaptaki akrabalık, ekonomi ve ayinlerle ilgili detayları verirken, kitapta önemli bir yer kaplamasına rağmen cinsellekle ilgili bölümü görmezden gelmesidir. Bu, sadece Forde'un tavrı değildi, kitabın yayımlandığı 1930'larla 1960'lar arasında Antropoloji çalışmalarında cinsellik konusu sadece birkaç yazarın başka konular altında bir iki paragrafla geçiştirdiği tali bir konu olmuştu. Lyons ve Lyons bu durumu o dönem gelişmekte olan Durkheimci Antropolojinin biyolojik ve psikolojik veriyi, toplumsal alandan ziyade bireysel alana ait görmesine bağlarlar.¹⁸

Benzer bir saptama sosyolojinin 1960'lara kadarki dönemi için de yapılmaktadır. Bu süre zarfında sosyolojide cinsellik ve onunla bağlantılı olarak "boşanma, çocuk aldırma, pornografi, küfür, fahişelik gibi" olguların göz ardı edilmesi birkaç faktörle ilişkilendirilmektedir: Birincisi, geleneksel sosyolojinin birbirini dışlayan *toplumsal hayatı* kendi konusu sayarken, cinsel ve ev içi ilişkileri kapsayan *özel hayatı* psikolojiye havale etmesinden ileri gelmektedir. İkinci bir neden, Hristiyanlığın savunduğu, cinsel eylemleri esasen içgüdüsel, kendiliğinden ve öğrenilmemiş olarak gören gelenekle alakalıdır. Üçüncü bir neden ise, özel evlilik pratiklerinin bilimsel olarak incelenmesi için elzem olan sosyal politikaların olmayışıdır.¹⁹ Aslına bakılırsa, *sosyal eylemi* yani öznel deneyimi sosyolojik araştırmanın temeli sayan *yorumlayıcı* bir paradigmaya rağmen klasik sosyologların cinselliğin kamusal alanın bir parçası olduğunu bilmemelerine imkân yoktur. Diğer taraftan, Hristiyan epistemolojinin önemli oranda bir reddiyesi olarak sayılabilecek Aydınlanma düşüncesinde temellenen sosyolojik düşüncenin - hele ki *materyalist paradigma* söz konusuysa - cinsellik konusunda kendisini Mesihî bir bakışla sınırlandırması çok da yerinde bir tespit gibi durmuyor. Son olarak, daha erken değilse bile, en azından 19. yüzyıldan ibaren sosyal politikalarda nüfusbiliminin (demografi) öneminin kavranması üçüncü nedeni de sorunlu hale getirir. Dolayısıyla, bu nedenlerin her birisinin sosyolojinin cinselliği ihmal etmesi üzerinde cüzi etkileri olabilir; ancak, tüm bu nedenler bir araya getirilip daha holistik bir yaklaşım geliştirildiğinde, temelde yatan asıl nedenin makbul olan bireyi, özellikle de iffetli kadını, cinselliği dışlaması üzerinden tanımlayan ataerkil ideoloji olduğu anlaşılabilir. Dile kolay! Binlerce yıldır insan algısının her zerresine işlenmiş bir büyüünün bozumunun öyle kolay olmadığını, bunun için devrimsel bir dönüşümün gerekli olduğunu kabul etmek gerek. Nitekim, 1960'lardan itibaren gerek antropolojinin gerekse de sosyolojinin, hatta feminizmin, bu mahmurluktan yavaş yavaş sıyrılması bu dönemle özdeşleştirilen "Cinsel Devrim"den bağımsız düşünülemez.

"Cinsel Devrim" in, 20. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan bir dizi politik, sosyolojik ve medikal etmenin²⁰ yanı sıra, Darwin ve Freud gibi düşünürlerin önyak olduğu entelektüel sorgulamanın bir neticesi olduğu aşikârdır.²¹ Bu noktada üçüncü bir entelektüel katkı olarak Alfred C. Kinsey ve arkadaşlarının, insanların cinsel davranışları ve yönelimlerini anlamak için 1930'ların sonlarında giriştikleri ve dokuz yıl süren araştırmayı zikretmemek haksızlık olur.²² Araştırma ekibi zoologlardan oluşmasına rağmen elde ettikleri bulgular oldukça sosyolojiktir.²³ Araştırmanın, burada ele alınan konu bağlamında iki önemli yönü bulunmaktadır: Birincisi, toplumda sapkın olarak görülebilecek evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsellik, eşcinsellik, türler arası cinsellik; katılımcıların yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, dini gibi verilerle eşleştirilmişti. Bu

¹⁸ Lyons & Lyons 2004, 216-217.

¹⁹ Richters 2001, 10-12.

²⁰ Allyn 2016, 4.

²¹ Kate Millett (1987), Cinsel Devrim'i nihayete ermemiş kabul etmemekle beraber, temellerini biraz daha geriye götürür. Elbette feminizm tarihi açısından birçok adım devrimsel olarak kabul edilebilir. Ama Kate Millet'in Cinsel Devrim tanımlaması kısmen ütöpiktir.

²² Araştırmanın erkek cinselliğini konu alan bölümü 1948'de, kadın cinselliğine dair kısmı ise 1953'te yayımlandı.

²³ Böylesi bir araştırmanın sosyologlar tarafından değil de zoologlarca yürütülmüş olması buradaki tartışma açısından ayrıca anlamlıdır.

yaklaşım, bir bakıma Freud’un bulgularından daha sarsıcıdır. Çünkü, Freud anormal sayılabilecek bazı davranış ve olguları anlamaya çalışırken; Kinsey ve ekibinin bulguları gündelik hayatın sıradan insanlarını kapsıyordu. Freud’un kimi zaman sağlam kanıtlara dayanmayan spekülasyonlarına karşın,²⁴ söz konusu araştırmanın oldukça güçlü metodolojik araçlarla donatılmış olması da bu bulguları daha da önemli kılıyordu.²⁵ Araştırma normal olarak kabul edilen bireylerin bile genel olarak kınanan cinsel fiilleri deneyimlediklerini ortaya koymuştu. Araştırmanın en yaratıcı yönlerinden biri cinsel yönelimi heteroseksüellik ve eşcinsellik olarak iki kategoriye ayırmak yerine yedi ayrı kategori şeklinde sunmasıdır.²⁶ Bu da birçok kişinin “normal olanla” “anormal olan” arasında konumlanması demektir. Diğer bir deyişle, geleneksel olarak kabul edilen cinselliğini bastıran, utangaç “iffetli” kadın imajına ciddi bir darbe indirmişti. İkinci bir nokta ise, araştırmanın erkeklerle kadınları benzer fiiller üzerinden karşılaştırma imkânı sunması, geleneksel olarak kadın ve erkek cinselliğine atfedilen farklılıkların bilimsel sınanması demek oluyordu. Bulgular, “aktif erkek - pasif kadın” fikrini önemli oranda sarsmış; bir tabunun sorgulanmasına giden yolun önemli bir entelektüel taşı böylece döşenmişti.

Kadınlar-arası Cinsel Rekabet: Sosyolojik Bir Çerçeve

Cinsel seçim kuramında esas olarak erkeklerin dışı için kendi aralarında cinsel rekabete giren, dişilerin ise partnerini seçenler²⁷ olarak görülme eğilimi, Darwin ve onun ardıllarının dişilerin kendi aralarında cinsel rekabete girdiği, erkeklerin ise cinsel partner seçtiği örnekleri önemli oranda yadsımlarına yol açtı. Bu nedenle Ingo Schlupp *dişil rekabet* ile *erkek seçimini* cinsel “seçim teorisinin yetimleri” olarak adlandırır.²⁸ Toplumsal çalışmalarda ise yetim kavramı bile oldukça iyimser durmaktadır. Zira, kadınların cinsel rekabeti üzerine bir şeyler söylenmişse de bunların büyük çoğunluğu evrimci biyologların diğer türlerin davranışları içinde geçitirdikleri birkaç kelamdan ibarettir.²⁹ Toplum bilimlerinde konu 1980’lerde gündeme gelse de genelde hemcinsler arasındaki cinsel mücadelede kadınların neden erkeklerden daha az bir oranda şiddete başvurdukları psiko-biyolojik faktörler bağlamında ele alınmıştır.³⁰ Bu konuda, tarihi, sosyolojik ya da antropolojik araştırmalar ise yok gibidir. Bunun nedenlerini tartışırken, aynı zamanda konuya sosyo-antropolojik bir çerçeve oluşturmanın bir denemesine de girişeceğiz.

Beşeri bilimlerde konunun gündeme gelmemesinin en önemli nedeni, kuşkusuz gerek araştırmacının gerekse de araştırmaya konu olan bireyin yukarıda tartışılan ataerkilliğin cinsiyet atıflarının birer muhatapları olmalarıdır. Kinsey ve arkadaşları, neden laboratuvar hayvanlarının cinsel davranışı hakkında insanlarındakinden daha fazla malumata sahip olduklarını, diğer tüm fizyolojik aktivitelerle karşılaştırıldığında cinselliğe dönük yanıtların dini değerlendirmeye, sosyal tabulara ve yasal mevzuatlara daha çok tabi olmasıyla açıklar.³¹ Kısacası Kinsey vd. cinsellikle ilgili çalışmalarda hem araştırmacının hem de araştırma sürecinin kimi kısıtlamalara maruz kalabileceğini, bu olmasa bile araştırmaya katılanların kendilerini sınırlandırabileceğini vurgulamaktadır. En basitinden, onların yaptığı tarzda, kişinin hiç eşcinsel ilişkisinin olup olmadığı, hiç hayvanlarla cinsel bir kontaklarının olup olmadığı tarzında soruların olduğu bir araştırmayı bugün Türkiye’de yapmanın mümkünatı, yapılsa dahi ne kadar sağlıklı bir sonuç alınacağı, üzerinde düşünmek, burada altı çizilmeye çalışılan noktayı anlamak açısından yeterli olur sanırım.

İkinci bir zorluk, rekabet kavramının muğlaklığıyla alakalıdır. Evrimsel biyolojik perspektifte bununla daha ziyade, iki erkek yaban keçisinin dışı için insanın içini kaldıran şiddette kafa tokuşturması gibi gözlemlenebilen açık çatışmalar kastedilmektedir. Konunun yeterince

²⁴ Kate Millett (1987, 290-1) Freud’un kimi varsayımlarını ciddi bir şekilde eleştirirken, bu varsayımların karşı devrimi beslediğini savunur.

²⁵ Araştırmada oldukça önemli bir örneklem grubu seçilmiş ve bulgular istatistiki analize tabi tutulmuştu. En önemlisi ise, araştırmaya katılan üç araştırmacının bulguları ayrı ayrı değerlendirilerek karşılaştırılmıştı. Yani fiiliyatta tek bir konuda üç ayrı araştırma yürütülmüştü. Bu araştırma bulgularının güvenilirliğini test etmek için muazzam bir yöntemdi.

²⁶ Kinsey, Pomeroy, & Martin 1948, 638; Kinsey vd., 1953, 470.

²⁷ Bugün daha çok ilki *hemcins rekabeti*, ikincisi *cinsiyetler-arası rekabet* olarak tanımlanmaktadır (Arnqvist & Rowe 2005, 17).

²⁸ Schlupp 2021, 2.

²⁹ Stockley & Campbell 2013.

³⁰ Campbell 2004.

³¹ Kinsey, Pomeroy, & Martin 1948, 3-4.

anlaşılmasının en önemli nedeni bu evrimci indirgemeciliktir. Oysa işin içine zekâ gibi bir faktör girince, rekabet çok daha incelikli bir hal alabilmektedir. Takdir edilmelidir ki bugün artık “iyi olan kazansın” gibi bir şiarla kadın için girilen düellolardan kaçınıp birbirlerini öldürmemeleri, erkeklerin artık kadından veyahut onun uğruna verilebilecek bir rekabetten vazgeçtikleri anlamına gelmiyor. Zira, değişen toplumsal koşullara uyarlanan yöntemler daha çok deniyor. Örneğin, günümüzde cinsel mücadele, paraya, politik güce ya da prestije sahip olmak için verilen mücadeleye daha çok tahvil edilebilmektedir. Zaten Darwin’in kendisi de söz konusu insanların cinsel rekabeti olduğunda para ve prestij gibi faktörlerin göz önünde bulundurulmasının elzem olduğunu vurgular. O halde işe rekabet olgusunu sosyolojik bir boyutta ele almakla başlanabilir.

Rekabet, diğer bir deyişle mücadele, sosyolojide *çatışma kuramının* temel kavramlarından birisidir. Marksistler konuyu daha çok sınıflar arası mücadeleyle özdeşleştirirken, daha tarihselci bir yaklaşıma sahip olanlar kültürler-arası, gruplar-arası mücadelelere, feministler ise kadın-erkek mücadelesine odaklanmaktadırlar. Tümünde de açık olsun ya da olmasın; rekabet, var olan hiyerarşik ilişkilere karşılık kullanılmaktadır. Ama hemcinsler arasındaki mücadelede bu tarz hiyerarşik bir konumlandırma her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin, erkeğin başka bir erkekle mücadelesinde bir tarafın daha üst, diğer tarafın daha alt konumda olması belki her birisinin farklı sınıf, etnik ya da dini gruplara mensup olduğu zaman mümkün olabilir. Ama söz konusu cinsellik gibi, bireysel faktörlerin çok belirleyici olduğu bir olgu olduğunda, bu farkların belli kalıplar oluşturacağına bile garantisi yoktur. Bourdieu’nun, kişinin toplumsal hiyerarşideki konumuyla bireysel meyzetlerini sentezlediği *sermaye* kavramı bu anlamda, olgunun anlaşılmasında daha çok işe yarayabilir. Sermaye, bireye mensubu olduğu toplum içinde, kimi durumlarda onun sınırlarını da aşan, ait olduğu sınıf ya da grup içinde hatta bazen de herhangi biriyle arasındaki ilişkide güç ve prestij kazandıran kimi faktörlere karşılık gelir. Bu, para gibi *ekonomik* bir sermaye, bilgi gibi *kültürel* bir sermaye, ya da toplumsal ağlar gibi *sosyal* bir sermaye olabilir.³² Cinsel rekabet bağlamında düşünüldüğünde sermaye, ona sahip olan kişiyi sahip olmayan karşısında daha avantajlı kıldığı gibi bir çıkarım içerir. Catherine Hakim, bireyin “*erotik sermaye*”sini kapsamamasından dolayı bu kavramsallaştırmanın açıklayıcılığının sınırlı kaldığını söyler.³³ Her ne kadar Bourdieu’nun *bedenleşmiş (kültürel) sermaye* ya da *fiziki sermaye* kavramı kısmen *erotik sermaye*ye tekabül etse de Hakim’in anladığı türden bir kavramsallaştırmayı tam olarak karşılamaz. Hâkim; güzellik,³⁴ cinsel çekicilik,³⁵ sosyal yetenek,³⁶ canlılık,³⁷ sosyal sunum³⁸ ve seks yatkınlığı³⁹ olmak üzere söz konusu sermayenin altı göstergesi olduğunu, kimi kültürlerde bunlara doğurganlığın⁴⁰ da eklenebileceğini belirtir.⁴¹ Buradan daha spesifik olarak, erotik sermayeye sahip olan kişinin ondan yoksun olana göre cinsel rekabette daha avantajlı olduğu anlaşılır. O halde, kişinin partner seçiminde hangi sermayenin tam olarak öncelikli olduğu sorulabilir. Örneğin, diğer birçok faktör aynı olmak koşuluyla, zengin (ekonomik sermayesi yüksek) ama çirkin (erotik sermayesi düşük) birisi mi, yoksa fakir (ekonomik sermayesi düşük) ama güzel (erotik sermayesi yüksek) birisi mi?... Aslında bu sorunun genellenebilir bir cevabı yoktur. Ama bu tarz bir kombinasyonda insanları belli tercihlere iten kimi toplumsal kalıpların olduğuna da şüphe yoktur.

Her şeyden önce şunu söylemek lazım: Cinsel rekabet, çoğu hayvan türünde belli dönemlerde çiftleşme için yapılan mücadeleyi kapsarken; insan için daha ziyade, uzun süreli bir beraberlik, çoğunlukla da evlenilecek ya da kendisiyle evli olunan birey için yapılan mücadeleyi ifade eder. Bu bağlamda cinsel seçimde hangi sermayenin daha önemli olduğu konusunda iki farklı toplumsal kutuptan bahsedilebilir. “Davul dengi dengine çalar” atasözü benzer sermayeye sahip insanların daha

³² Bourdieu 1986.

³³ Hakim 2010.

³⁴ Daha çok yüz güzelliği kastedilir. Ten rengi, saç, zayıflık, şişmanlık gibi faktörler.

³⁵ Cinsel çekicilik, eril ya da dişillığe atfedilen kalça, göğüs, kaslılık, yürüyüş, davranış, ses tonu gibi faktörler.

³⁶ Toplumsal etkileşimde ön plana çıkan zarafet, cazibe, karizma, flört etme becerisi gibi faktörler.

³⁷ Fit ve enerjik olmak, dans gibi vücut becerisi gerektiren hareketlere yatkın olmak, esprili olmak, hoş sohbet olmak gibi faktörler.

³⁸ Giyim, kuşam, makyaj gibi faktörler

³⁹ Cinsel yetkinlik, cinsel enerji gibi cinsel anlamda tatmin edici vasıflar.

⁴⁰ Hindistan’da olduğu gibi kimi kültürlerde çocuk sahibi olmak, sağlıklı çocuk verebilmek evlilik için çok önemlidir. Üremenin belirtisi olan faktörler kimi kültürlerde cinsel ilişki için daha çok tercih sebebi olabilmektedir.

⁴¹ Hakim 2010; Hakim 2011.

uyumlu olacağını varsayar. *Kast* benzeri uygulamaların olduğu kimi toplumlarda pratik, bu varsayımına çok sıkı bağlıdır. Örneğin Aristokrat birisi kalkıp köylü birisiyle evlenmez ama onunla cinsel ilişkide bulunabilir. Bunun için de bir rekabete ihtiyaç duymaz. Onun rekabeti daha ziyade, evlilik yoluyla kendi gücünü pekiştirecek bir partner içindir. Bu noktada alternatifler varsa, bu sefer mümkünse “en güzeli” için mücadele eder. Dolayısıyla, sermayenin bireyi cinsel mücadelede avantajlı kılmasının temelinde yatan neden, talip olan (seçen) kişi açısından taşıdığı *kurtarıcı* ve *tatmin* işlevidir. Kimi bireyler için kurtarıcı işlev daha ön plandayken kimi bireyler için ise tatmin işlevi daha öncelikli olabilmektedir. Kişi, yoksulluktan kurtulmak için zengin birisini; mülteci konumundan kurtulmak için, gittiği ülkenin vatandaşını; statüsünü korumak için, aynı toplumsal katmandan gelen birisini; babası annesine şiddet uyguladığı için, kendisini el üstünde tutacağına kanaat getirdiği birisini bireysel vasıflarına çok da takılmadan, partner olarak tercih edebilir. Sermayenin kurtarıcı işlevinin belirleyici olduğu bu türden motivasyonlar hem sermayelerin uyumunu bozan hem de her iki cins için de oldukça rekabetçi bir ortam yaratır. İlişkiye kurtarıcı bir misyon biçmek çok pragmatist ve rasyonel bir saikle olabileceği gibi zorunluluktan da kaynaklanabilir. Bazen sermayenin bu kurtarıcı işlevi kişinin, karşıdakine onun aslında sahip olmadığı farazi bir sermaye atfetmesine de yol açabilir. Böyle olunca, bu tarz bir birlikteliğe dışarıdakilerin anlam verememesi çok doğaldır. Gündelik hayatta duyabileceğimiz, “Boy desen yok, pos desen yok, para desen o da yok. Peki bu güzelim kişi bununla niye evlendi?” türünden bir sorunun cevabı, aslında seçen kişinin gözünden bakıldığında karşıdaki kişinin somut ya da farazi bir kurtarıcı sermayeye sahip olmasıyla alakalıdır.

Sermayelerin uyumuna karşıt olarak başka bir atasözü de “iki gönül bir olunca samanlık seyran olur” der. Burada cinsel seçimde sermayenin tatmin işlevinin kurtarıcı işlevden daha önemli olduğu; sermayeler uyumlu olmasa dahi bireylerin uyumlu olabileceği vurgulanır. Diğer bir deyişle cinsel seçimde erotik sermayenin diğer sermayelerden, özellikle de ekonomik sermayeden, daha önemli olduğu ifade edilir. Ancak bu noktada Hakim’in önerdiği şekliyle tümel bir erotik sermaye varsayımı sorunlu hale gelebilir. Çünkü, özellikle kültürel olarak iffetli kadının makbul sayılmasının baskın olduğu toplumlarda kadın cinselliğinin ve dışılığının çok ön planda olması, diğer bir deyişle cinsel çekicilik, ters tepebilir. Sırf erkek onun seksiliğinden etkilense bile, onunla evlenmek istemeyebilir. Dolayısıyla da bunun için cinsel mücadeleye gerek duymaz. Yine de kişinin sahip olduğu bazı vasıfların ya da maddi unsurların kişiyi daha tercih edilebilir kıldığı gerçeği değişmez.

Sermayenin çekiciliği, az sayıdaki kişinin çok sayıdaki kişi tarafından tercih edildiği anlamına gelir. Örneğin “güzel” bir kadını “çirkin” bir kadın karşısında avantajlı kılan onun daha fazla erkek tarafından tercih edilmesiyken; zengin bir erkeği yoksul bir erkeğe göre daha avantajlı kılan da esasında onun daha fazla kadın tarafından tercih edilmesidir. Ekonomi prensibidir: Kıt kaynaklar rekabeti ve mücadeleyi beraberinde getirir. Bu anlamda, örnekteki erkeğin kadının güzelliği için rakipleriyle mücadele ederken; kadının, zengin erkeğin kendisini seçmesi için öylece beklediğini varsaymak saflık olur. Dolayısıyla, cinsel rekabet bağlamında sermaye kavramlaştırması, seçen tarafın aynı zamanda mücadele eden taraf olduğunu bize göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, kadını tercih eden, erkeği ise mücadele eden olarak ele almak yanıltıcı olacaktır. O halde gerek biyologların gerekse psikologların bulgularında ortaya çıkan kadın rekabetçiliğinin daha az olmasını nasıl açıklayabiliriz?

Elbette, birçok canlı türünde erkeklerin esas rekabetçi cins olmasından hareketle kadınların daha az rekabetçi olmasını salt biyolojik ya da fizyolojik faktörlerle açıklamak yanıltıcı olur. Benzer bir eğilimi insan için yaratan esas faktör biyolojik olmaktan ziyade, erkek cinselliğini daha aktif, kadın cinselliğini daha pasif olarak kurgulayan toplumlar-üstü ataerkil kültürüdür. Bununla ilgili dramatik bir örnek vermek gerekirse, Kürtçe bir şarkıda⁴² bir kadın uğruna üç yüz adamın kanının akması kadının güzelliğine bir methiye olarak sunulur. Bu şarkı aslında, kadının alıngan/nazlı olmasını, erkeğin de böyle bir kadın uğruna kanlı da olsa bir rekabetin içine girmesini normalleştiren, hatta öven bir söylemin yansımasıdır. Böylesi bir kültürde muteber kadın susan kadındır. Bu, öyle sembolik bir şey de değildir. Örneğin geleneksel gelinlik tavrı (*bûki*), kadının kayınbaba, kayınbirader ya da başka herhangi bir erkeğin (kendi kardeşleri hariç) olduğu bir ortamda asla konuşamamasını gerektirir. Gelin, kendisine bir soru sorulduğunda cevabı bir sözcükle değil, göz

⁴² İbrahim Tatlıses – *Xeydoke*. Şarkının ismi “alıngan kız” anlamına gelmektedir.

teması olmadan beden diliyle verir. En iyi ihtimalle de aracı bir kişiye fısıltıyla söyler. Ve bu kadın, ailenin ileri gelen erkeklerinin desturunu almadığı sürece, bunu bir ömür boyu bile sürdürebilir. Böyle bir cinsiyet rolüyle donanmış kadın, sevdiği kişiye ulaşmak veyahut cinsel arzuları için nasıl bir mücadele verebilir? Erving Goffman, kişinin tüm kimliklerinden soyutlandığı hapisane, akıl hastaneleri ya da askeriye gibi *Total Kurumlar*'da bile bireyin kendi farklılığını ortaya koyabildiğini söyler.⁴³ Kadın da en susturulmuş halinde bile kendi savaşını verebilir. Bu noktayı aydınlatmak için James Scott'un "güçsüzlerin silahları" olarak adlandırdığı pasif stratejilere bakmak gerek. Scott, açık bir çatışma içermese de kimi pasif direnişlerin çok etkili olabileceğini söyler.⁴⁴ Örneğin ağanın talep ettiği pirinç miktarına itiraz etmenin işe yaramayacağını ya da başını belaya sokacağını düşünen köylü, başkaldırmak yerine buğdaya taş karıştırabilir. Böylece ağayla doğrudan karşı karşıya gelmeden onun talep ettiğinden daha az bir miktar verir. Ataerkil formülasyonundaki ikincil konumunun bilincinde olan kadın da benzer bir şekilde, ataerkil yapıyı doğrudan karşısına almak yerine çoğu zaman mücadelesinde daha örtük yöntemlere başvurur. Dolayısıyla toplumsal olarak bir şeyin daha görünmez (latent) olması onun az olduğu anlamına gelmez.

Kadının, cinsel mücadelesinde ne tür yöntemlere başvurduğunu tartışmadan önce, cinsel mücadelenin değişik boyutlarını düşünmek gerek. Birincisi, çoğu canlılarda ortak olan, biyolojik bir ihtiyaç olarak cinsel ilişki uğruna verilen mücadeledir. Ataerkil denetimin daha gevşek olduğu, cinsel liberalizmin başat olduğu kültürlerde özellikle okul yaşındaki genç kadınlar arası cinsel rekabetin daha görünür olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁵ Yapılan çalışmalar, özellikle toplumsal uyumun düşük olduğu yoksul semtlerde, özellikle de aile babası figürünün olmadığı ailelerde yetişen kadınların cinsel rekabette daha az sakındıkları; bir ilişkiye girme olasılığı daha yüksek olan "güzel, alımlı" kadınların ve de bir erkek arkadaşı edinen genç kadınların diğer rakip kadınların doğrudan ya da dolaylı saldırganlıklarına daha sık maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.⁴⁶

Bunun benzeri nedenler çoğu kültürde geçerli olsa da ataerkilliğin baskın olduğu toplumlarda rekabetin daha örtük olması anlaşılır bir durumdur. Geniş aile ve akrabalık formlarının görece daha güçlü olduğu Türkiye gibi bir ülkede ailedeki babanın denetleyici rolünü, erkek çocuk, amca, dayı, anne, hatta mahalle sakinleri bile yerine getirebilmektedir.⁴⁷ Bir nevi cinsellik yönetimi olan ataerkillik, denetimin daha katı olduğu böylesi bir ortamda kadının cinsel özgürlüğü için dezavantajlı bir durum yaratırken, ironik bir şekilde bir avantaj da barındırır. Kadın belli riskleri göze aldığı sürece arzuladığı cinsel ilişkiyi son derece kolay yaşayabilir. Böylesi bir ortamda güzellikten ziyade daha cesur olan kadın rekabette daha üstündür. Ama ilişki cinsel bir birleşme içerdiği andan itibaren kadın aleyhine çok hızlı bir şekilde dezavantaja dönüşebilir. Haberlere bazen konu olan toplu cinsel istismar vakalarının önemli bir kısmı bu durumla alakalıdır. Kadın âşık olduğu bir erkekle cinsel ilişkiye girer, ama ataerkilliğin kodlarıyla donanmış erkek için bunu yapan kadın zaten muteber değildir. Kadın kısa sürede bunun ifşa edilmesi tehlikesi nedeniyle daha fazla erkeğin istismarına maruz kalabilmektedir. Bu yüzden de cinsel mücadele sürecinde kendi aleyhine olan bu durumun farkında olan kadın, enerjisini daha ziyade uygun bir evlilik için sarf eder.

Evlilik mücadelesi, evlenilecek kişinin seçimi ve evlenilen kişinin çoğu zaman bencil bir temelde⁴⁸ elde tutulmasına dönük çabayı kapsar. Evliliğe dönük toplumsal normların gevşek olduğu daha liberal toplumlarda kadının cinsel rekabet baskısı daha fazla hissettiği bir gerçektir. Evliliğe dönük sosyal normların baskın olduğu toplumlarda ise kadının hissettiği rekabet baskısının en önemli belirleyicilerinden birisi kültürün çokeşliliğe (*polygamy*) açık olup olmamasıdır. Ataerkilliğin baskın olduğu ama çok eşliliğin tasvip edilmediği toplumlarda kadın, cinsel rekabeti daha az hisseder. Geleneksel anlamda ataerkillik cinsel ilişkiyi aile üzerinden meşru gördüğü için ailenin korunması önceliklidir. Orta çağdan itibaren Hristiyanlıkta gelişen, gelinle damadın dini görevlinin huzurunda

⁴³ Goffman, 1961.

⁴⁴ Scott 1985.

⁴⁵ Ness, 2004.

⁴⁶ Campbell, 2013.

⁴⁷ *Namus bekçiliği* kavramı bir bakıma bu geniş yelpazeyi teyit eder.

⁴⁸ Bencil çabayla kastedilen, eşin başka birisiyle paylaşılmamasına dönük çabadır. Bu, evliliği veyahut partneri korumak şeklinde iki türlü olabilir. Zira çok eşliliğin kültürün bir parçası olduğu toplumlarda ikinci bir partner evliliği bitirmese de kadını yine de rahatsız edebilmektedir. Elbette evlilik salt bir cinsellik kurumuna indirgenemez. Zira evliliğin korunmasına dönük çabanın birçok sosyo-psikolojik ve ekonomik nedeni olabilir.

evliliğin “ömür boyu” korunacağına dair söz vermesi geleneği bunun tipik tezahürüdür. Anadolu’nun birçok yerinde de boşanmak kimi istisnalar dışında ayıp olarak karşılanır.⁴⁹ Tek eşlilik, ailenin korunmasına dönük katı kurullarla bir araya geldiğinde kadının üzerindeki rekabet baskısı hafifler. Bu yüzden de evli kadın belli bir süre sonra erotik sermayesini bir tarafa bırakmaya başlar. Hatta kadının içinde yaşadığı topluluk onun gelinlikten anneliğe geçmesiyle birlikte belli bir limitin dışında makyaj yapmasını dahi kınayabilir. Çok uzak da değil, Gaziantep’in bildiğim kimi köylerinde 1980’lerde kaşlarını alan, makyaj yapan (geleneksel sürme hariç), saçlarını boyatan (kına hariç), saçını ya da bacağına açan kadın “karsun” olarak damgalanırdı. Bu kelime muhtemelen köylülerin şehir hayatıyla özdeşleştirdiği “garson” kelimesinden türemiş, anlam olarak da daha çok aşuften gibi bir çağrışımı vardı.

Böyle bir kültürde erkek, nadir de olsa kuralları çiğneyip ikinci hatta daha fazla eşle evlenebilir. Bu durum, kadını oldukça çaresiz ve rekabet gücünden yoksun bir şekilde yakalar. Bazen bildiği ama bir şey yapamadığı, bazen de tamamıyla bilmediği bir rakip tarafından alt edilen kadın, kimi zaman yeni eş lehine arka plana çekilir, kimi zaman da onunla mücadele etmeyi seçer. Yine de büyük eş(ler) “eksik” (menopoz, kısır, hasta ya da erkek çocuğu doğuramayan) kategorisine girmiyorsa çok eşliliğin kadınlar arasındaki rekabeti kamçılamaı çoğunlukla kaçınılmazdır.⁵⁰ Çokeşliliğin serbest olduğu toplumlarda kadın bu durumu içselleştirse dahi baskıyı daha fazla hisseder. Sadece kendisi de değil, aileler de bu rekabetin doğal birer tarafları haline gelirler.

Ataerkilliğin toplumsal gerçekliğine sıkı sıkıya bağlı olan kadınlar arası cinsel rekabet değişik formlarda tezahür edebilir. Bunların en başında kültürel ya da erotik sermayeye yatırım yapmaktır. Daha liberal toplumlarda cinselliğin ilişkilerin daha merkezi bir konumunu işgal etmesi ve çiftlerin ayrılması ya da boşanmasının daha olası olması, kadının erotik sermayeye olan bağımlılığını artırır. Kadının kendi bedenine ya da dişiliğine yatırım yapması cinsel rekabet açısından önemli bir avantaj sağlarken öte yandan kadın üzerinde önemli bir baskı da yaratır. Kadın, toplumun güzellik ya da seksilik kriterlerine uyabilmek için *Blumia*, *Anoreksia* gibi hastalıklara varabilecek sıkıntılara katlanmak zorunda kalabildiği gibi, biyolojik yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan “sapmaların” önüne geçmek için birçok kozmetik ve tıbbi bakım ve müdahaleye ihtiyaç duyabilmektedir.⁵¹ Bu baskıdan bunaldığında ya da mücadeleyi kaybettiğini anladığında ise hızlıca sağlığını kaybedebildiği gibi ataerkill kodlarla donanmış bir erkeğe daha makul yaklaşarak kendi öznelliğini kendi eliyle tahrir edebilmektedir.

Öte yandan, erotik sermayenin özellikle cinsellik içeren formlarının hoş karşılanmadığı, sadece erkeğin kararının değil, başta aile büyüklerinin olmak üzere toplumsal onayın da önemli olduğu bir kültürde, kadının ataerkilliğin atfettiği cinsiyet rollerine uygun tutum ve davranışlara sahip olması daha önemli olabilmektedir. Bu kültürde “daha güzel” rakibi karşısında gücü sınırlı olan kadın, “haddinde olma” vasfını taşıyıp, koruyarak avantajı kendi lehine çevirebilmektedir. Güzellik önemsiz olmasa da onun belli bir değer kazanması, toplumsal olarak kadından beklenen bazı vasıflarla birlikte olmasına bağlıdır. Örneğin genç bir kadın “güzel, zarif” şeklinde övüldüğü kadar, belki de daha fazla bir şekilde, “ağız var dili yok”, “efendi, hanım hanımcık”, “temiz, titiz”, “terbiyeli, ahlaklı” gibi sıfatlarla övülür.

Anadolu’da geleneksel ataerkill kodların güçlü olduğu özellikle küçük yerleşim yerlerinde, erotik sermayesini gösterebildiği belki de yegâne kamusal alan etkinliği olan düğünlerde, kadının oyunu kurallara göre oynamasını çok iyi görebiliyoruz. Kadın, düğünde güzel elbiseler giyip, süslenerek (sosyal sunum) güzelliğini ve canlılığını (dans) sergiler. Genç kadının halaya katılması, hatta halay başı olması, kimi zaman özel olarak talep edilir. Kadın, orada beden sunumunun cinselliğe

⁴⁹ Geleneksel olarak boşanmanın muhtemelen en önemli nedeni kadının evlenirken bakire olmadığı sonucuna varılması veyahut kadının geleneksel gelinlik tavrına ters düşen, “hayasız” olarak damgalanan bir karaktere sahip olmasıdır. Kadının kısır ya da hasta olması gibi kimi faktörler boşanmayla neticelense de bu durumda esas olarak boşanma yerine ikinci bir eşin alınması daha uygun görülmektedir. Kadının daha ciddi suçlamalarla karşı karşıya kaldığı durumlarda bile boşanma yerine kadının halledilmesi (öldürülmesi ya da intihara sürüklenmesi) daha çok tercih edilebilmektedir. Gelenek dışında, dindeki *talâk-ı selâse* ve akabinde izlenmesi gereken prosedür de boşanmayı zorlaştıran bir rol üstelenmektedir.

⁵⁰ So Tong’un *Wives and Concubines* adlı hikâye kitabından uyarlanan “Kırmızı Fenerler” adlı film bu türden çok eşlilik kaynaklı cinsel rekabetin birçok vechesini oldukça incelikli bir şekilde gözler önüne serer.

⁵¹ Liberalizm ve tüketim etrafında şekillenen kültür de bu baskıyı katmerleştirmektedir.

kaçmadığına emin olmak için belli bir çaba sarf etmek zorundadır. Bu yüzden de kadının sağa, sola ya da ileriye bakmadan, yere, hatta kendi adımlarına, büyük bir ciddiyetle pür dikkat kesilmesi çok önemlidir. Bu anlamda kadın için en ideal oyun havası ağır halaydır. Erkeğin tersi olarak, kadın daha hızlı ritimleri bile daha coşkuz oynamak zorundadır. Bu şekildeki sunum, ideal kadınlığın terazisi gibidir. Kadın orada erkek rekabetinin bir parçası olarak bazı sözel olmayan övgülere mazhar olur. Kadın oynarken davulcunun ya da kadının üzerinden para atmak, zılgıt çekmek, havaya ateş etmek bunun en büyük göstergeleridir. Doğrudan iletişimin hoş karşılanmadığı bu ortamda erkek, bir kadını aracı tayin ederek beğendiği kadını halaya davet eder ya da onun için zılgıt çektirir. Kimi zaman da erkek adına erkeğin ailesi bu tür şeylere başvurur.

Cinsel rekabetin diğer bir formu dedikodudur. Kadının övülmesi, rakibin kötü özelliklerinin ifşa edilmesi, belki de iftira edilmesi, kimi zaman rakibin manipüle edilmesi bu tür yöntemlerdendir.⁵² Daha geleneksel toplumlarda kadın bu konuda yalnız değildir. Kadının kadın akrabaları, özellikle de annesi, bu konuda çok önemli bir vazife görür. O yüzden de bu tür yerlerde öksüz olan genç kadınların rekabet gücü önemli oranda düşük olabilmektedir. Birçok geleneksel toplumun folklorunda yer alan *Kül Kedisi* masalı ve onun varyantlarında konu edinilen üvey kızın hor görülmesi hikâyesi bu çerçevede ele alınabilir.

Kıskançlık, cinsel rekabetin diğer bir tezahürüdür. Kıskançlığın bir boyutu (*envy*), ilişki yaşayan insanların taciz edilmesine dayanır. Burada ilişki yaşayamayan kişi isteyerek ya da istemsiz bir şekilde kıskançlık tutumu sergileyerek diğerleri üzerinde bir psikolojik baskı kurar. Bu, fark edilmenin kendi cinsel isteğinin bir dışı vurumdur. Liberal toplumlarda arkadaşlık ortamlarında daha çok görülse de ilişkilerin katı evlilik kurallarına bağlı olduğu toplumlarda bu tür kıskançlıklar kız kardeşler arasında daha görünür olabilmektedir. Örneğin, evliliğin yaş sırasını takip etmesinin önemli olduğu kimi yörelerde, yaşça büyük olan kız kardeş henüz sözlenmemişken daha genç olan kız kardeşin nişanlanması bu türden bir kıskançlığı doğurabilmektedir. Çünkü sıranın bu şekilde kaçması, kadının “evde kalmış” şeklinde damgalanmasına yol açmakla büyük kız kardeş için önemli bir dezavantaja dönüşebilmektedir. Kadın belki nihayetinde evlenir ama zaman geçtikçe eş adayının baştaki beklentinin altında olma olasılığı yükselir. Bu yüzden de daha geleneksel toplumlarda kadınların erken yaş evlilikleri⁵³ bu rekabetin bir parçası olarak karşımıza çıkar.

Kıskançlığın daha önemli bir boyutu (*jealousy*), ilişki yaşayan ya da evli olan kişilerin birbiri üzerine baskı kurmasına dayanır. Kimi zaman bu, paranoyak bir davranış olsa da normal koşullarda kıskançlık aşkın bir parçası olarak sunulur. Esas maksat ise partneri rakiplerinden izole etmektir. Bu kıskançlık türü kimi zaman kültürel bir değer olarak varsayılabilmektedir. Örneğin, İslam’da domuzun haram olmasının nedenlerinden birisinin domuzun eşini kıskanmayan bir hayvan olmasıyla ilişkilendirilmesi esasında bu eğilimle alakalıdır. Zira bu söylem esas olarak Batılıların (Hristiyan) domuz eti yediği için daha az kıskanç (daha ahlaksız) olduğu savını temellendirir.⁵⁴ Oysa bu türden bir kadın kıskançlığı, geleneksel ataerkil toplumlarda kadının konumunun aile kurumu dışında oldukça kırılabilir olmasıyla daha çok ilişkilidir. Çünkü, bu tür toplumlarda kadının “dul” olarak yaftalanması kadının ikincilleşmesini daha da derinleştirir. Liberal toplumlarda ise eşler arasında sermaye uyumsuzluğu özellikle de erkeğin dikkate değer bir erotik ya da sosyal sermayeye sahip olması, kadının ilişkiyi korumaya dönük kıskançça tutumlar sergilemesini daha çok tetikleyebilmektedir. Kıskançlığın bitmesi ya da işe yaraması, erkeğin istenmeyen sosyal ortamdan kopması, kadının elde edeceği belli bazı garantilere ya da erkeğin sahip olduğu sermayelerin etkisinin azalmasına bağlıdır. Kadın için çocuk sahibi olmak bu anlamda önemli bir kazanç olabilmektedir. Çünkü birçok toplumda görülebileceği gibi çocuk sahipliği tarafların evliliği bitirmeleri önündeki en önemli bariyerlerden birisi olma işlevine sahiptir. Ancak baba-soyluluğun (*patrilineage*) katı bir

⁵² Fisher & Cox, 2010.

⁵³ Türkiye’de modern nüfus hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla küçük yaşta evliliklerin yasaklanmasıyla beraber, kızlarının “istikbalini” düşünen ebeveynler, yasal engelleri aşmak için, belli bir dönem kız çocuklarını nüfus kütüklerine olduğundan birkaç yaş daha büyük kaydettiriyorlardı.

⁵⁴ “Domuz, dişisini kıskanmayan bir hayvandır. Domuz eti ile beslenen insanlarda, kıskançlık hissini zayıfladığı veya dumura uğradığı gözlenmiştir. Fransız filozoflarından Savorin de beslenmenin mizaç üzerindeki bu tesirine çok önem vererek, "Bana ne yediğini söyle, senin ne olduğun haber vereyim" demiştir.” *Yeni Akit* (2016-09-05) “İşte domuz etinin yenmesini haram kılan nedenler” <https://www.yeniakit.com.tr/haber/iste-domuz-etinin-yenmesini-haram-kilan-nedenler-209229.html>

şekilde uygulandığı toplumlarda çocuk üzerindeki hakkın baba tarafına ait sayılması, kadın için, evliliği koruma çabası, dolayısıyla da kıskançlık, daha travmatik bir hal alabilmektedir.⁵⁵

Diğer bir biçim ise, ahlaki vaazlar diyebileceğimiz telkinlerdir. Bu ahlaki ilkelerin kaynağı kimi zaman din, kimi zaman ataerkil kodlar olabilir. Örneğin eşler arasında aşkın (sadece ve bağlılık anlamında) her şeyden önemli olduğuna ya da cinselliğin önemli olmadığına dönük mesajlar ya da diyalogların böyle bir boyutu vardır.⁵⁶ Fiziksel yaptırım gücünün daha sınırlı olduğu düşünüldüğünde kadının bu tarz telkinlere başvurması kaçınılmaz olmaktadır. Bu da kadının kendi konumunu korumak adına ataerkil kodlara sarılmak, “ataerkil pazarlığın” içine girmek zorunda kalması anlamına gelir.⁵⁷

Son olarak, sözlü ya da fiziksel taciz ya da şiddet cinsel rekabetin en açık biçimidir. Bu anlamda daha liberal kültürlerde ergen yaştaki kadınlar arasındaki cinsel rekabet temelli şiddet bilindik bir olgudur. Daha geleneksel toplumlarda kadınlar arası şiddet olaylarına evlilik öncesi dönemde az rastlanırken, evlilik sonrası dönemde bu olgunun deneyimlenmesi daha olasıdır. Kadın, sadece somut bir rakiple değil aynı zamanda evliliğine tehdit olduğunu düşündüğü herhangi bir kadınla sözlü ya da fiziki çatışmayı göze alabilmektedir.

Kadınlar arası cinsel rekabetin çerçevesini belirlemeye çalıştığımız bu tartışmada son olarak birkaç noktanın altını çizmek gerekir: Birincisi, cinsellik bağlamında liberal ya da geleneksel toplum ayrımı tek tek toplumları değil, belli bakış açılarını ya da kültürel havzaları kastetmektedir. Zira hiçbir toplum bu anlamda tek biçimli olmayıp yöreye veyahut sınıfa göre daha liberal ya da daha geleneksel kalıplar görülebilir. İkinci olarak, bu tarz kültürler izole değildir. Değişik bakış açılarına ya da kültürlere sahip insanların karşılaşmaları, duruma göre rekabetin biçimini yeniden şekillendirir. Üçüncü olarak, mücadele biçimi olarak başvurulan yöntemlerin bazılarına kadınlar daha fazla başvurursa bile hiç birisi kadınlara özgü değildir. Erkek boyutu başka bir sorunsal teşkil ettiği için bu makalenin kapsamını aşmaktadır. Dördüncüsü, cinsel rekabette rakip somut bir kişi olmak zorunda değildir. Belki de çoğu zaman bu rekabet yersiz bir histen bile ibaret olabilir. Son olarak, cinsel rekabet ile ekonomi ya da kültüre bağlı zorunlu karşı karşıya gelişler birbirini dışlamak zorunda değildir. Dolayısıyla burada cinsel indirgemeci bir perspektif olduğu düşünülmemelidir.

Cinsel Rekabet Bağlamında Yerli Kadın-Suriyeli Mülteci Kadın Gerilimi

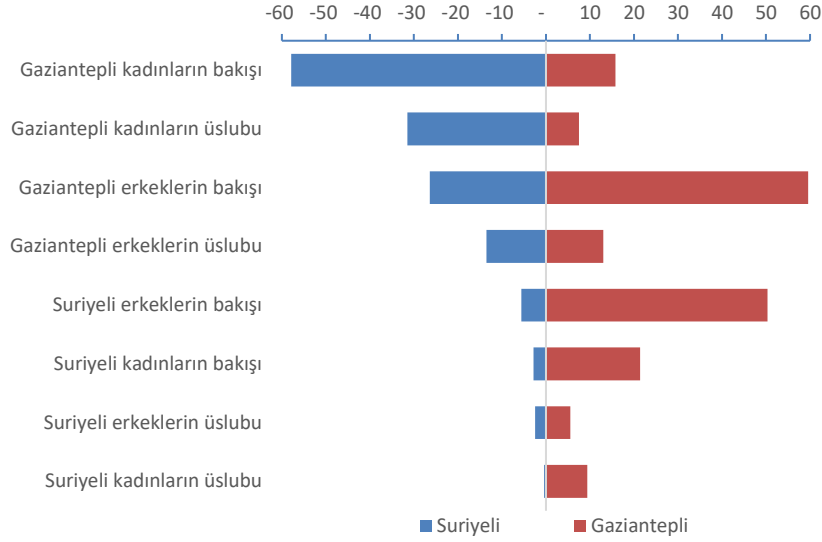
Yerli kadınlarla Suriyeli kadınlar arasındaki cinsel rekabet üzerine yapılmış doğrudan bir araştırma olmasa da birçok çalışmada olguya yönelik emareler karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmaya da ilham veren aşağıdaki grafik, 2020 yılında Gaziantep’te yaptığımız bir çalışmada kadınların diğer insanların hangi tutum ve davranışlarından rahatsız olduklarına dönük soruya dayanmaktadır.⁵⁸ Yerli kadınlar sırasıyla en çok yerli ve Suriyeli erkeklerin bakışlarından rahatsız olurken; Suriyeli kadınlar, yerli kadınların bakışı ve kendileriyle konuşma üslubundan daha fazla rahatsız olmaktadır. Bir kadının, erkeğin bakışından rahatsız olması gayet anlaşılır bir durumdur. Çünkü kadın için yabancı bir erkeğin bakışı bir cinsel taciz eylemine karşılık gelebilir. Ancak, kadının başka bir kadının bakışı ya da konuşma biçiminden daha çok rahatsızlık duyması üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

⁵⁵ Kottak, 2017, 229.

⁵⁶ Eşini aldatan başka bir kadını ya da erkeği kınayıcı aşırı tepkiler yine, kısmen bununla alakalıdır. Bu davranış, sınavda kopya çek(e)meyen kişinin kopyaya aşırı tepki vermesindeki sosyo-psikolojik sürece benzer (Aronson, Wilson, Akert, & Sommers, 2016, 166-167).

⁵⁷ Kandiyoti, 1988.

⁵⁸ Gültekin vd. 2021, 83.

Şekil 1: Yerli ve Suriyeli Kadınların Rahatsızlık Duyduğu Durumlar

Anlam yüklü olup olmadığına bakmaksızın, kişinin üzerinde hissettiği bakış, özellikle de uzun süreli bir bakışsa, rahatsız edici gelebilir. Veyahut bakışın nefret, küçümseme, tikslenme ve kıskanma gibi olumsuz bir ifade içermesi onu yeterince rahatsız edici kılacaktır. Maalesef, Suriyeli kadınlar rahatsızlığın nedenine dönük soruya cevap vermediklerinden nasıl bir bakışla karşılaştıklarını ya da tam olarak neyin onlara rahatsızlık verdiğini bilemesek de Suriyeli-yerli ilişkilerini konu edinen bazı nitel çalışmaların bulguları bu sorunun kökeni hakkında yeterince fikir vermektedir.

Yerli kadınların yaklaşık %87'si kendilerini Suriyeli kadınlardan daha özgür hissederken, aynı zamanda Türkiye'deki erkek-kadın eşitliğinin daha fazla olduğuna inanmaktadır.⁵⁹ Bu hissın altında, Suriye'de yaygın olan çokeşlilikten dolayı kadının hiçbir hakkı olmayan bir "zavallı" olduğu şeklindeki algının rolü yadsınamaz. Gaziantep'te yapılan bir araştırmaya katılan kadın öğretmenlerden birisi Suriyeli kadınlar için üzüldüğünü onların çok "ezik" olduğunu söylerken; bir diğeri, Suriye toplumunda kadının bir eşyadan ("mal") farkının olmadığını ifade etmektedir.⁶⁰ Bu haliyle, yerli kadının son derece özgüvenli olduğu; Suriyeli kadına empati besleyip onun için üzüldüğü gibi bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Fakat yorumların devamı, bu tavrın aslında bir aşağılama ve nefretin dışı vurumu olduğunu ortaya koymaktadır. Daha da önemlisi, Suriyeli kadına karşı bu olumsuz tutumun, bir iki kişinin bir araştırmaya hasbelkader yansıyan görüşlerinin çok ötesinde yaygın bir kanının tezahürü olmasıdır.

Birçok araştırmaya yansıdığı kadarıyla Suriyeli kadına dönük olumsuz söylemin merkezinde onların "abartılı" süslenmeleri yer almaktadır. Burada sorgulanması gereken husus, süslenmenin neden bu kadar çok tepki çektiğidir. Bu tutuma sahip kişiler, tepkiselliklerini üç türlü gerekçelendirmektedir. Her şeyden önce, yardımla geçinen bir grup olarak Suriyelilerin süslenme gibi "ikincil" bir ihtiyaca harcama yapması, bir tür vurdumduymazlık ve israf olarak görülmektedir.⁶¹ İkinci bir tepki noktası ise Suriyeli erkek imajıyla alakalıdır. Buna göre, cinselliğe düşkün Suriyeli erkek, çok eşli olmakla zaten kadını aşağılayan bir konumdadır. Suriyeli kadının süslenmesi de onun cinsel hazzının tatminine dönük bir pratik olmaktan başka bir şey değildir. Diğer bir deyişle, kendi aşağılanmış konumunu sorgulayamayan bu kadının erkek cinsel hazzının bir nesnesi olmak dışında bir vasfı yoktur.

"Çok süslüler" diyorlar. "O çarşafın altında neler var" diyorlar. Yani "bir çıkarın da bakın" diyorlar. Açıkçası evde - Görmediğim için bilmiyorum - eşlerine yapıyorlar sadece. (Kadın, 22). "(...) Onlarda bence kadın bir mal, mal da gösteriş ister. Malına bakman lazım". (Kadın,

⁵⁹ Gültekin vd. 2021, 84-85.

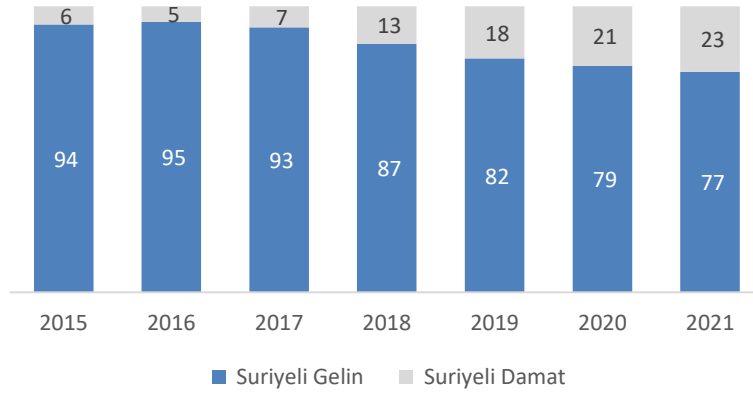
⁶⁰ Açıkgöz 2020, 66, 79.

⁶¹ Güneş 2019, 40; Koyuncu 2014, 135.

35) “Ya evet, eş dört, “işe yaramıyor demek ki” diyorum “o kadar süs, üç dört tane eş olunca.”
(Kadın, 50).⁶²

Buradaki esas tepki aslında Suriyeli kadının sözde vurduğum duymazlığına dönük değil; bu tutum dolayısıyla onun yerli kadın/aile için tehlike haline gelmesinedir.⁶³ Zira, daha yaygın bir şekilde dillendirilen tepki, Suriyeli kadınların süslenmelerinin yerli erkekleri elde etme niyetleriyle alakalı olduğudur. Bu konuda birçok araştırmada mebzul miktarda örnek bulunmaktadır.⁶⁴

Suriyeli kadınların niyetlerinden bağımsız olarak yerli kadınların sergilediği bu son tepki, tipik bir cinsel rekabet refleksi olup; yerli kadınların bu rekabet baskısını hissetmesinin altında birçok neden bulunmaktadır. Her şeyden önce, 2015-2021 yılları arasında yerli erkek-Suriyeli kadın evlilikleriyle yerli kadın-Suriyeli erkek evlilikleri arasında ortalama yaklaşık yedi katı gibi oldukça büyük bir uçurumun olması bu kaygıyı anlaşılır kılmaktadır. Bu tabloya gayri resmi evlilikler de eklenince bu farkın çok daha büyük olduğunu tahmin etmek zor değil.

Şekil 2: Yerlilerle Suriyeliler Arasında Yapılan Evliliklerin Cinsiyet Oranları (%)⁶⁵

Farkın büyümesi, cinsel rekabetin yerli kadın aleyhine gelişmesini kaçınılmaz kılar. Özellikle, çok eşliliğe karşılık gelen resmi olmayan evlilikler, yerli kadının evlilik sonrası beklenmedik bir cinsel rekabetin içine girmesi anlamına gelirken; bu rekabetin çoğunlukla kaybedeni yine onlar olmaktadır. Büyük oranda, evli erkekler Suriyeli kadınlarla ilişkisini gizli tutuyor ve çok fazla kişinin haberi olmadan onlarla evleniyorlar. Bazı örneklerde kadın bir şekilde durumdan haberdar olurken, diğer bazılarında ise durumun hiçbir zaman farkında olmuyor. Bu tür bir gizli rekabet durumunda kadın rekabet baskısı doğrudan hissetmese dahi, kadının ihmali, ailenin ihmali, ailenin ekonomik kaynaklarının paylaşılmasıyla beraber kadın bu baskıyı dolaylı yollardan zaten deneyimleyebilmektedir. Kadın bu durumu öğrendiğinde ise önünde üç seçenek oluyor: Ya kocasının Suriyeli kadınla ilişkisini sonlandırmak için canhıraş bir çabaya girip amacına ulaşıyor ya belli bir noktada pes edip boşanıyor ya da çok eşli bir evliliğe boyun eğiyor. Her üç durumda da yerli kadın bu rekabetin şu ya da bu şekilde kaybedeni oluyor. Çünkü, sırf karşı tarafın ilişkisini bitirtse bile, bu rekabette oldukça yıpranıyor ve rekabet baskısını hissetmeye devam ediyor.

İkinci olarak, medyada yer alan haberlerde sıklıkla “Suriyeli kadınların genç, kurnaz, baştan çıkarıcı gibi stereotipik temsilleri”nin kullanılması,⁶⁶ yine yerli kadın üzerindeki cinsel rekabet baskısını derinleştirmektedir. Suriyeli kadının medyaya yansıyan kriminalize edilmiş hallerinin gündelik sohbetler içinde kullanılması dedikodu ve medya haberlerinin karşılıklı birbirini beslediğini ortaya koymaktadır. Bu döngünün kendisinin bizatihi cinsel mücadelenin aslında bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

⁶² Açıkgöz, 2020, 66, 79.

⁶³ Erdoğan 2020, 114.

⁶⁴ Açıkgöz, 2020; Doğan, 2021; Güneş, 2019; Kaya, 2017; Ünal & Doğan, 2020.

⁶⁵ TÜİK 2015-2021.

⁶⁶ Keskin-Köşkeroglu, 2018, 61.

Üçüncü olarak, kocalarının gerçek ya da şaka yollu, Suriyeli bir kadının kendileri için her an hazır ve nazır olduğu yönlü tehditleri yerli kadını ister istemez bir baskı altına sokmaktadır.⁶⁷ Yerli kadın sırf eşinin bu tehdidini kale almasa bile Suriyeli kadına karşı bir tepki geliştirmenin de önüne geçemiyor. En nihayetinde, tüm bu baskının bir çıktısı olarak Suriyeli kadın, eşlerini her an ellerinden almaya hazır (“azgın”) ve cinsel rekabette oldukça aktif (“pervasız”) gibi bir alameti farikayla damgalanmış bir şekilde karşımıza çıkıyor. Bu imajı pekiştirmek için Suriyeli kadınlara atfedilen birçok söz ya da slogan, esasında yerli kadının hissettiği rekabet baskısının bir dışavurumuyken; öte yandan da bu baskıyı yeniden üretmekten başka bir işe yaramıyor.

*“Türklerin kadınları pis de erkekleri mis mis!’ diyorlarmış. Siz kendinize bakmıyorsunuz falan diyorlarmış.” (Kadın, 22); “Türk erkekleri çok iyi de kadınları yok falan’ diye muhabbetleri çok duydum. ‘Kadınları kendilerine hiç bakmıyorlar böyle erkekler varken...’” (Kadın, 34); “Türk erkekleri lokum, lokum! Türk kadınları b***’ diyorlarmış” (Kadın, 35).⁶⁸*

“Suruçlu erkekler lokum kadınları bokum.”⁶⁹

“Mesela Kobanili kadınlar yerli erkek ve kadınlar için şunu söylüyor; ‘kadınlarınız patates, erkekleriniz muz’ gibi yani kadınlarınız şişman, bakımsız, kocalarınız iyi.”⁷⁰

Dikkatli bakıldığında bu mücadelede üretilen “iffetli yerli kadın” ile “şeytani mülteci kadın” imajlarında ataerkilliğin geleneksel kadın formülasyonunun temel alındığı görülebilir. Dolayısıyla kadın pasifliğini yüceltmekle, kadının mağduriyetini derinleştiren ataerkil ideolojinin bu durumda çözüm gibi sunulması ironiktir. Bu yöntem, aslında bırakın yerli kadının “mağduriyetini” gidermesini; onu öznellikten arındırılmış ideal kadın olarak sunmakla zaten bu rekabette bocalayan kadının gücünü daha da törpülemekte; bu gerilimli süreçte önemli bir rolü olan erkeği görünmez ya da masum kılmakla, mağduriyete her iki tarafın kadınlarını daha fazla ortak etmektedir.

Tüm bu tartışmada, Suriyeli kadının süslenmesini algılama şekline dayanarak yerli kadının cinsel rekabet baskısını hissettiğini ortaya koymakla birlikte, rekabetin fiili bir durum teşkil edip etmediği ya da karşılıklı olup olmadığı netlik kazanmış değildir. Bunu yanıtlamak için, Suriyeli kadınların kendilerine atfedilen süslü olmayı nasıl gördüklerine bakmak gerekir. Suriyeli kadınlar, süslenmelerinin, içine girdikleri göçmenlik durumunun bir ürünü olmadığını, Suriye’de böyle bir kültürün zaten var olduğunu ifade etmektedirler. O halde, yüzyıl öncesine kadar aynı mekânlarda ikamet eden, hatta aynı etnik gurubun bir parçası olan insanların süslenmeyle olan ilişkilerinin bu denli farklılaşması açıklanmaya muhtaçtır.

Her şeyden önce, farklılaşmanın esas noktasının iki ülkenin modernleşme süreçlerinde ortaya çıkan, dini kimlikle batılı tarzda süslenmenin birlikte olup olamayacağına dönük tutumsal ayrışmayla ilişkili olduğunu belirtmek gerekir. Türkiye’de Kemalizm’in Batıcı yönelimi geleneksel yaşam biçimine karşıt olarak gelişirken; Suriye’deki modernleşme daha kapsayıcı olmuştur. Bu da, Suriye’de geleneksel yaşam tarzına bağlı kadınların geleneksellikle modernlik dikotomisini daha az hissetmesine, dolayısıyla da her iki yaşam tarzını harmanlayabilmesini kolaylaştırmıştır. Türkiye’de ise uzun süre bu karşıtlığın daha derin olması, özellikle kırdan yaşayan kitlelerle kentli muhafazakârların öteki olarak algıladıkları konuma karşı tepki geliştirerek geleneksellik konusunda daha tutucu bir tavır takınmalarına neden olmuştur. Suriye’de uzun bir süredir oluşan iki yaşam biçiminin bir aradalığına dönük algının Türkiye’de esas olarak son 20 yıl içinde dindar muhafazakâr bir iktidar elitinin pekişmesiyle hız kazandığı, günümüzde de peyderpey tabana daha fazla yayıldığı fark edilmektedir.

Öte yandan bu durumun cinsel rekabet boyutu olduğu da bir gerçek. Suriye’de çok eşliliğin serbest olmasının kimi zaman kadını da aşan, cinsel rekabeti arttıran bir yönü olduğuna şüphe yok. Kumalık deneyimi olan bir kadının söylediği, “İkinci eş olmak avantaj katıyor kadınlara. Bu sebeple kızlar da

⁶⁷ Kimi örnekler için bkz. Açıkgöz 2020, 71; Erdoğan 2020, 114; Güneş 2019, 45; Koyuncu 2014, 136-137.

⁶⁸ Açıkgöz 2020, 70.

⁶⁹ Güneş 2019, 53.

⁷⁰ Kaya 2017, 99.

kuma olarak evleniyorlar. Daha kıymetli oluyorlar...”⁷¹ ifadesi aslında bu rekabetin özünü çok iyi bir şekilde ortaya koymaktadır. Bazen aileler kız çocuklarını ikinci eş olmaya özendirirken bazen de genç kadının kendisi bu konumu daha avantajlı saydığı için cinsel bir mücadelenin içine girmektedir. Türkiye’de ise muhafazakâr kesimlere de yasal olarak tek eşliliğin zorunlu kılınması cinsel rekabeti düşürmüş, dolayısıyla da erotik sermayenin önemi azalmıştır. Çünkü erkekler tek eşli olma bakımından yasal bir baskı hissederken, evliliğin bozulmaması konusunda da geleneksel baskı altında kalmaktadırlar. Bu durum cinsel rekabeti önemli oranda düşürmekte, bu yüzden de erotik sermayeye yatırım yapmayı önemli oranda gereksiz kılmaktadır. Çok eşliliğin fiili olarak yaygın olduğu 1970’lere kadarki dönemde kadınların dövme yaptırma, sürme çekme, başlık takma, saça ya da başlığa altın, gümüş, tüy takma gibi geleneksel süslenme biçimlerinin çok eşliliğin düşüşüne paralel olarak yok olmaya başlaması tesadüf olmasa gerek. Öte yandan, boşanmaya dönük geleneksel katı tutumun gitgide yumuşamasının da tersi bir trendi tetiklediğini söylemek de pekâlâ mümkündür.

Buradan yerli kadının cinsel rekabet defterini tümünden kapattığı gibi bir sonuç çıkmaz elbette. O, bu mücadelesini ataerkil kodlar doğrultusunda daha çok kültürel sermayesiyle verir. Örneğin özellikle geleneksel tarımsal ekonominin yaygın olduğu kırsal bölgelerde kadının çalışkan ve hamarat olması çok rahatlıkla erotik sermaye yerine ikame edebilmektedir. Her iki tarafın birbirlerine karşı görüşlerine yer veren çalışmalarda görüldüğü kadarıyla yerliler, temel olarak Suriyeli kadınların kendilerine bakmaktan başka işe yaramadığı gibi bir argümana sarılırken; Suriyeli kadınlar, yerli kadınların ev işleri dışında bir şey bilmedikleri, kendilerini çok ihmal ettikleri gibi bir argümana başvurmaktadırlar.⁷² Bunun gibi, kişinin kendi sermayesini överken karşı tarafını değersizleştirmeye çalışması cinsel rekabetin en önemli göstergelerinden birisidir. Dolayısıyla rekabete her iki tarafın da dahlinin olduğuna şüphe yoktur.

Elbette şunu eklemekte fayda var: Burada cinsel rekabet olarak ele alınan olgu herkesi eşit derecede etkileyen bir çatışma durumu değildir. Bu olgunun bir tarafı en çok evli yerli genç kadınlarken, diğer tarafı bekâr, kimsesiz, eşini kaybetmiş Suriyeli kadınlardır. Bu durumdaki Suriyeli kadınların bu iş için can attıkları gibi bir şey söylemek de tam olarak doğru olmaz. Zira bazen kadının ailesi, bazen erkeğin kendisi, bazen de bu işi ranta çeviren kişilerin baskıları⁷³ da kadınları zoraki bir rekabetin içine sokmaktadır. Kimileri kurtuluşu için ya da sadece âşık oldukları için cinsel rekabete dahil olurken; kimisi de bunu kendisi için bir tehlike olarak gördüğü için erotik sermayesini gizlemeye çalışmaktadır.

“Sorunumuz 4 kız bir erkek olacak şekilde yaşamamız. Hem Kilis halkı tarafından, hem de zengin sözü geçen Suriyeliler tarafından dikkat çeken bir hal almıştı. Bunun üzerine ilk oturduğumuz mahalleden taşındık. Ablam ağabeyimin kıyafetlerini giyerek erkek gibi görünmeye başladık. Bizi ve kendini bu şekilde koruyacağımı düşünüyor. Artık eskisi gibi davranmıyor. Marketlerde günlük işlerde çalışıyor ve kimseyle konuşmuyor.”⁷⁴

Sonuç

Gündelik hayatın sıradan bir pratiği olmasına rağmen cinsel rekabet, doğa bilimlerinde önemli bir yer teşkil ederken toplumsal araştırmalarda büyük oranda göz ardı edilen bir konu olagelmıştır. Bunun nedenlerinin en başında kuşkusuz olgunun doğası gelmektedir. Birçok hayvan türünde kolayca gözlemlenebilen cinsel rekabet, daha çok erkeğin dişiyle çiftleşme amacıyla rakip diğer erkeklerle giriştiği ölüme kavgalar şeklinde doğrudan ya da dişiye cezbetmek için yapılan bir tür serenat ya da dans üzerinden kendini gösterir. Ve genelde dişi, rekabet eden değil, seçen konumundadır. İnsanlar arasında da benzer bir şekilde erkeğin rekabeti kolayca gözlemlenebilir. Örneğin, birçok masalda padişahın ya da kralın, kızına talip olan erkeklerin akıl ya da cesaret temelinde karşı karşıya gelmelerini talep etmesi, erkeğin cinsel mücadelesinin nasıl normalize edildiğini gösterir. Öbür yandan bu kurgularda hile, büyü gibi yöntemlere başvuran aktörlerin olması, insan topluluklarında cinsel rekabetin aslında ne kadar karmaşık olabileceğine dair de ipucu vermektedir. Gerçekten de cinsel rekabet düellolar, kavgalar, atışmalar ve yarışmalar şeklinde

⁷¹ Çelik & Vural 2018, 368.

⁷² Güneş 2019.

⁷³ Kaya 2017.

⁷⁴ Aktaş 2016, 56.

doğrudan gözlemlenebileceği gibi; kültür, sınıf, statü, prestij ile bireysel tercih, farklılıklar, meziyetler ve karizmanın oluşturduğu çeşitli kombinasyonlarda daha örtük ve dolaylı bir şekilde gerçekleşebilir. Hele ki söz konusu kadınlar arası rekabet olunca devreye ataerkil kalıplar giriyor ve bu örtü daha da belirginleşebiliyor.

Tarihsel süreçte ataerkil kültür, daha en başından itibaren iffetli kadını makbul saymakla kadının arzusunu pasifize etmeye çalışmış, hatta kimi durumda yok etmeye dönük sembolik şiddet, gerekirse de fiziki şiddet, tatbik edegelmiştir. Elbette bunun, kadının kendi arzularının peşinden gitmesini tam olarak engellediği söylenemez. Kadın, bazı durumlarda ataerkil normları doğrudan karşısına alırken, çoğunlukla da onlarla uzlaşma içinde bir mücadele veregelmiştir. Bu iki yol, kadının makbul ve makbul olmayan kategorilerini yeniden üretirken, genel anlamda kadının mücadelesini daha görünmez kılmaktadır. Bu görünmezlik salt kadının daha pasif yöntemlere başvurusuyla alakalı değildir. Aynı zamanda makbul kadının cinsel arzusunun yadsınmasına dönük zımni bir sessizlik mutabakatını da içerir. O yüzden “iffetsiz” olarak damgalanan kadının arzuları abartılarak dahi dillendirilirken, “iffetli” kadının arzularının ifşaatı toplumsal insanın birçok yapı taşı yerinden oynatma tehlikesi taşıdığı için “iftira” gibi bir mekanizmayla daha zor hale getirilir. Dolayısıyla iftira mekanizması hem kadının ataerkil normlara uymasını temin etme, hem de iffetli kadının cinsel anlamda öznelliğinin görünmezliğini sağlama gibi bir işlev üstleniyor.

Kadınlar arası cinsel rekabete dönük sosyal bilimlerdeki sessizliğin, bilhassa makalenin başında ele alınan feminist tepkinin, sözü edilen sessizlik mutabakatıyla ilişkisi olduğu açık. Söz konusu, kadının cinsel öznelliği olunca, feminizm tarihinde dahi buna dönük bir bocalama gözden kaçmamaktadır. 1960'lara kadar süren *birinci dalga* feminizmin bütün çabası tarih boyunca sadece cinsel anlamda öznelliği değil, neredeyse hepten yok sayılan kadının birey olarak tanınmasına yöneliktir. 1960'larda cinsellik daha fazla gündeme gelse de konu daha ziyade temel haklar bağlamında görülmüş, cinsel anlamda kadının aktif olarak resmedilme fikri henüz sağlam bir zemin bulamamıştır. 1970'lerin sonundan itibaren kadının cinsel hazzının ifşasına dönük bir inisiyatif ortaya çıksa da feminist çevrelerde baş gösteren, *feminist seks savaşları* olarak adlandırılan fikir ayrılıklarını, pohpohlanan erkek cinselliği-bastırılmış kadın cinselliği karşıtlığında, muktedir erkek karşısında kadının içine girdiği açmazın bir yansıması olarak görmek gerek. Kadının cinsel bağlamdaki öznelliğini görünür kılmamanın mı yoksa onu bastırmanın mı kadın lehine olduğu sorusu bir çıkmaz sokağa işaret eder. Çünkü kadın, ataerkilliğin biçtiği gömleği giymekle; bu gömleği parçalayarak, dizginlenmemiş erkeklığe katkıda bulunmak gibi bir ikileme karşı karşıyadır. Bu durumda Feminizm genel itibarıyla karşı karşıya gelen kadını değil, omuz omuza veren kadını daha çok görünür kılmak istemiştir.⁷⁵ Bu bağlamda düşünüldüğünde kadınlar arası cinsel rekabete dönük bir hassasiyetin çok da eleştirilecek bir tarafı yok. Ancak konuyu görmezden gelmenin bu hassasiyeti aşan bir tarafının olabileceği de bir gerçek. Diğer bir ifadeyle, feminist refleksin kadınlar arası cinsel rekabeti görmezden gelmesinin bir hassasiyet meselesi mi, yoksa ataerkilliğin cinsel anlamda pasif kadını muteber sayan yaklaşımının içselleştirilmesinin mi bir tezahürü olduğu tartışmaya açıktır. “Rekabet... Sanki kadınlar erkekler için birbiriyle çatışıyor gibi bir anlama gelmiyor mu?” gibi bir tepkinin tam da ataerkilliğin kadının cinsel öznelliğini olumsuzlayan söylemiyle paralellik teşkil etmesi bu anlamda bir tesadüf olmasa gerek.

Yerli ve Suriyeli kadın arasındaki gerilimler incelendiğinde, temelde ataerkil söylemin nasıl yeniden üretildiğini daha iyi görmekteyiz. Yerli kadınlar arasındaki cinsel rekabet konusu sessiz sedasız işlerken; söz konusu yabancı kadınlarla olan rekabet olunca konu birden görünür olmaya başlıyor. Yerli kadın “iffetli” ve “makbul” kategorisine denk gelirken, Suriyeli mülteci kadın “iffetsiz” ve “makbul olmayan” kadını tanımlamaktadır. O yüzden de konuşulan, hatta abartılan, Suriyeli kadının cinsel arzusu ve öznelliği (iffetsizliği)'dir. Bu, aslında tam da bu çalışmada kavramlaştırılmaya çalışılan cinsel rekabete tekabül eder. Bu rekabet, belli bir erkek üzerine aleni bir mücadeleyi kapsayabileceği gibi; daha ziyade, var olan cinsel yapıya dönük, belki de yersiz, bir tehdit algısına da karşılık gelebilir. Nitekim bu hissin kendisi, cinsel mücadelenin bir parçası olan, “karşı taraf hakkında olumsuz önyargılar geliştirme”, “onlar hakkında dedikodu yapma”, “onlara iftira etme”, “kendini överken karşıdakini aşağılama” gibi yöntemlerle beraber gelişir. Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak da gündelik hayatta her an karşımıza çıkabilecek cinsel rekabet, tarafların “ev sahibi”

⁷⁵ Taylı, 2020.

ve “mülteci” konumunda olmasından kaynaklı olarak yabancıya karşı ötekileştirici ve zenofobik bir mahiyete bürünür. Bu bağlamda üretilen söylemler, zaten hassas konumda olan mülteci kadını daha da kırılgan hale getirirken; her ne kadar yerli kadının savunusu gibi görünse de onun bundan kazançlı çıkmadığı da aşikâr. Bunun karşısında feminist duyarlılık konuya dönük mümkün merteye hassas olmayı salık veriyor. Etik açıdan bu gayet anlaşılır bir tavidir. Ancak genel olarak konuyu görmezden gelmek şeklinde zuhur eden bu hassasiyetin, bir çözüm mü ürettiği yoksa var olan ataerkil kalıpları yeniden mi ürettiğinin üzerinde düşünülmesi gerekir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Ü. (2020). *Gaziantep'te öğretmenlerin gözünden yerli ve Suriyeli ilişkilerinde önyargular ve toplumsal mesafe*. (Tez No. 630088) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/>
- Aktaş, A. (2016). *Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadın mülteciler: Kilis örneği*. (Tez No. 431479) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/>
- Allyn, D. (2016). *Make love, not war: The sexual revolution, an unfettered history*. Routledge.
- Andersson, M. (1994). *Sexual selection*. Princeton University Press.
- Anonim. (2000). *The epic of Gilgamesh* (A. George, Trans.). Penguin Books.
- Anonim. (2002). *Vatsyayana kamasutra*. (W. Doniger & S. Kakar Eds.). Oxford University Press.
- Appignanesi, L., & Forrester, J. (1992). *Freud's women*. Basic Books.
- Arat, N. (1993). *Kadın ve cinsellik*. Say Yayınları.
- Arnqvist, G., & Rowe, L. (2005). *Sexual conflict*. Princeton University Press.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Sommers, S. R. (2016). *Social psychology* (9th ed.). Pearson.
- Berktaş, F. (2012). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyette kadının statüsü üzerine karşılaştırmalı bir yaklaşım*. Metis.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. Bağlam Yayınları.
- Brown, S. (2004). "Ways of seeing" women in antiquity: An introduction to feminism in classical archaeology and ancient art history. In A. O. Koloski-Ostrow & C. L. Lyons (Eds.), *Naked truths* (pp. 12-42). Routledge.
- Campbell, A. (2004). Female competition: Causes, constraints, content, and contexts. *The Journal of Sex Research*, 41(1), 16-26. <https://doi.org/10.1080/00224490409552210>
- Campbell, A. (2013). The evolutionary psychology of women's aggression. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 368(1631). <https://doi.org/10.1098/rstb.2013.0078>
- Çelik, İ. A., & Vural, F. (2018). Suriyeli mülteci kadınların kuma dramı: Kilis ili örneği. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 341-382. <https://doi.org/10.26466/opus.406308>
- Darwin, C. (with Bonner, J. T. & May, R. M.). (1981). *The descent of man, and selection in relation to sex* (J. T. Bonner & R. M. May Eds. Vol. 1-2). Princeton University Press. (Original work published 1871)
- Doğan, S. (2021). *Suriyeli kadınların habitusları üzerinden sosyal etkileşim ve uyum: Gaziantep örneği üzerinden*. (Tez No. 662600) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/>
- Erdoğan, M. (2020). *Suriyeliler barometresi-2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Orion.
- Finley, M. I. (2002). The silent women of Rome. In L. K. McClure (Ed.), *Sexuality and gender in the classical world: Readings and sources* (pp. 147-160). Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470756188.ch5>
- Fisher, M., & Cox, A. (2010). Four strategies used during intrasexual competition for mates. *Personal relationships*, 18(1), 20-38. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2010.01307.x>
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality* (Vol. 1). Pantheon Books.

- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. The Anchor Books.
- Gültekin, M. N., Yücebaş, M., Soyudoğan, M., Topçuoğlu, R. A., Doğanoglu, M., Kuzu, Ş. L., Gülhan, S.T., Aslan, A., İncetahtacı, N., Utanır, A., Aslan, Ç., Karayakupoglu, H.C., Kaya, M., Açıkgöz, Ü. & Özhazar, İ. (2021). *Gaziantep monitörü: Uyum*. SABEV.
- Güneş, M. (2019). *Suruçlu ve Kobanili kadınların göç bağlamındaki dayanışma ve çatışma deneyimleri*. (Tez No. 575698) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/>
- Hakim, C. (2010). Erotic capital. *European Sociological Review*, 26(5), 499-518. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq014>
- Hakim, C. (2011). *Erotic capital: The power of attraction in the boardroom and the bedroom*. Basic Books.
- Heritier, F., Perrot, M., Agacinski, S., & Bacharan, N. (2014). *Kadınların en güzel tarihi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society*, 2(3), 274-290. <https://doi.org/10.1177/089124388002003004>
- Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: İç içe geçişler ve karşılaşmalar*. Hiperayın.
- Keskin-Köşkeroglu, İ. R. (2018). *Ötekilik bağlamında suriyeli kadınlar: Yerel ve ulusal basında Suriyeli kadın temsillerinin incelenmesi*. (Tez No. 505783) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/>
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. W.B. Saunders Company.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1953). *Sexual behavior in the human female*. W.B. Saunders Company.
- Kishlansky, M., Geary, P., & O'Brien, P. (2008). *Civilization in the west* (7 ed.). Pearson Longman.
- Kottak, C. P. (2017). *Cultural anthropology: Appreciating cultural diversity* (17th ed.). McGraw-Hill Education.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin yeni misafirleri: Suriyeler*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Lyons, A. P., & Lyons, H. D. (2004). *Irregular connections: A history of anthropology and sexuality*. University of Nebraska Press.
- Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. (Çev. Seçkin Selvi). Payel Yayınları.
- Myrne, P. (2020). *Female sexuality in the early medieval Islamic world: Gender and sex in Arabic literature*. I.B. Tauris.
- Ness, C. D. (2004). Why girls fight: Female youth violence in the inner city. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 595(1), 32-48. <https://doi.org/10.1177/0002716204267176>
- Pantel, P. S. (Ed.) (2005). *Kadınların tarihi: Antik tanrıçalardan Hıristiyan azizelere* (1. cilt). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Richters, J. (2001). *The social construction of sexual practice: Setting, sexual culture and the body in casual sex between men*. (Doctoral dissertation, University of Sydney). <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/352>
- Schlupp, I. (2021). *Male choice, female competition, and female ornaments in sexual selection*. Oxford University Press.
- Schmidt, A. J. (1989). *Veiled and silenced: How culture shaped sexist theology*. Mercer University Press.

- Scott, J. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press.
- Shah, S. (2009). *Love, eroticism and female sexuality in classical Sanskrit literature: Seventh–thirteenth centuries*. Manohar.
- Stockley, P., & Campbell, A. (2013). Female competition and aggression: interdisciplinary perspectives. *Philosophical Transition of Royal Society*, 368(1631), 1-11. <https://doi.org/10.1098/rstb.2013.0073>
- Taylı, Ü. (2020). Kızkardeşliğin feminist dalgalarda çalkantılı yolculuğu. F. Saygılıgil & N. Berber (Eds.), *Feminizm* (ss. 512-519). İletişim Yayınları.
- Thucydides. (2009). *The Peloponnesian war* (M. Hammond, Trans.). Oxford University Press.
- TÜİK. (2015-2021). *Evllenme ve boşanma istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/>
- Ünal, S., & Doğan, F. (2020). Yerli halkın bakışından Suriyeli kadın sığınmacılar: Mardin’de yabancıların ötekileştirilmesi ve ahlaki dışlama. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3284-3327. <https://doi.org/10.26466/opus.619452>
- Wiesner-Hanks, M. E. (2011). *Gender in history*. Wiley-Blackwell.
- Yeni Akit* (05.09.2016). İşte domuz etinin yenmesini haram kılan nedenler. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/iste-domuz-etinin-yenmesini-haram-kilan-nedenler-209229.html> (erişim: 25.10.2022).
- Yeniantep Gazetesi* (01.06.2017). Gaziantep’te imam eşinin arkadaşıyla kaçtı. <https://www.yeniantep.com/haber/1144/gaziantep-te-imam-esinin-arkadasiyla-kacti.html> (erişim: 09.05.2022).